

UPPSALA
UNIVERSITET

Konstvetenskapliga institutionen

Isisavbilder i egyptisk och romersk konst

Gudinnans symboliska och estetiska betydelse för de olika kulturerna.

Författare: Emelie Andersson ©
Påbyggnadskurs (C) i konstvetenskap
Höstterminen 2018
Handledare: Karin Wahlberg Liljeström

Abstract

Title: Images of Isis in Egyptian and Roman art: The Goddess Symbolic and Esthetic Significance in the different cultures

Keywords: Egyptian, Goddess, Isis, Roman, Art, Symbols

The essay's purpose is to analyze different artworks in both Roman and Egyptian cultures to differentiate between the two different styles and conclude what the goddess purpose was both symbolic and esthetic. The main method in the essay is Panofsky iconographic analysis, which is separated into three parts. The shallow analysis that describes the look of the artwork, the second step that takes the background of the art into account and the last steps combine the first two first to determined things like the purpose and meaning of the art in question. These three steps are also called the pre-iconographical description, the iconographical analysis and the iconographical synthesis.

Egyptian and Roman art were different depending on the form. Both Roman and Egyptian sculptures could be used in public temples and in private homes, but Egyptian sculptures were created by priests from the temples. Roman sculptures had a tendency to be larger and in heavier materials like marbles which suggest more public uses by temples or/and richer patrons like senators and emperors.

The Roman sculptures were also distinguished from their Egyptian counterparts by having an esthetic purpose other than a religious one. Not only did they have a more decorative appearance that wasn't as strict as their Egyptian counterparts, but some of them were in public places like villas along with other sculptures made with an esthetic purpose instead of being an object for worship.

Isis was rarely the main character in either of Roman or Egyptian wall paintings and she was instead the supporting character to the main character. The Roman paintings were used in public places like temples and in homes while the Egyptian paintings, though present in temples as well, often was used in tombs. They weren't meant to be viewed by the public and many scholars argue that they cannot be considered artworks because of this. Egyptian wall paintings were also often used as propaganda to enhance the reputation of the pharaoh. That was a purpose that the Roman paintings lacked.

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
1.2 Syfte	3
1.3 Frågeställningar.....	3
1.4 Avgränsningar	4
1.5 Metod	4
1.6 Teori.....	5
1.7 Tidigare forskning	7
1.8 Bakgrund.....	9
2. Egyptiska konstverk av gudinnan	12
2.1 Analys av skulpturen Isis och Horus på Harvards Art Museum	12
2.2 Analys av skulpturen Isis-Afrodite på Petit Palais	13
2.3 Analys av väggmålningarna från Abydos templet, Philaetemp let och gravkammaren i Kungarnas dal.....	15
2.4 Analys av skulpturen Isis-Afrodite på Metropolitan Museum of Art.....	18
3. Romerska konstverk av gudinnan	20
3.1 Analys av Isis på Kunsthistorisches Museum Wien, Isis-Fortuna på Museo Archeologico Nazionale di Napoli och Isis på Musei Capitolini.....	20
3.2 Analys av Isis-Fortuna på Walters Art Museum	22
3.3 Analys av Isis på Museo Archeologico Nazionale di Napoli	23
3.4 Analys av freskomålningen från Pompeji	24
3.5 Analys av Isispanelen.....	26
4. Semiotisk analys	27
4.1 Semiotisk analys av de egyptiska konstverken	27
4.2 Semiotisk analys av de romerska konstverken.	28
5. Analys av de två representationerna av gudinnan	30
5.1 Isissymboler i konstverken.....	30
5.2 Användningen av Isis i egyptisk respektive romersk konst	31
5.3 Tidsperioden för konstverken och dess inverkan på hur de framställdes	33
5.4 Målgruppen för konstverken	34
6. Sammanfattning	36
Källförteckning	37
Internetkällor	37
Tryckta källor	38
Bildförteckning	39

1. Inledning

Den egyptiska gudinnan Isis gick under många namn då hon spreds långt ifrån sitt ursprungsland. Vi idag känner henne under hennes grekiska namn Isis men i Egypten kallades hon för Aset och romarna kallade henne för Iside. Ett fåtal efterlämningar av hennes kult har överlevt till modern tid och avbilder av henne har upptäckts i både Grekland och Romarriket.

Det finns studier i egyptisk konst som hade en allmän fokus på andra egyptiska gudar än Isis. Gudar som Osiris, Ra och Anubis har en större betydelse i egyptisk konst, även om många av dessa gudar inte blev lika populära som Isis utanför Egypten. De här gudarna var ofta avbildade i egyptisk konst medan gudinnor som Isis oftare hade en mindre roll än de andra gudarna som Osiris och Horus. Det är naturligt att forskare har fokuserat på dessa gudar istället för Isis då gudar, som Ra och Osiris, utifrån deras större roll i konstverk kan antas ha haft en större betydelse i det antika Egypten.

I denna uppsats kommer avbildningarna i både egyptisk och romerska konst av Isis att analyseras för att kunna jämföra hur hon representerades i de två olika kulturerna. Studien kommer att ge en kunskap om varför Isis kom att bli så populär även utanför Egypten.

1.2 Syfte

Syftet med undersökningen är att försöka avgöra hur de antika romerska och egyptiska samhällena använde sig av Isis i konstverk som målningar och skulpturer. Kunskapen om hur gudinnan Isis framställdes i de olika kulturerna ska klargöra om gudinnans roll varierade mellan de olika kulturerna och om hennes bild användes på olika sätt.

1.3 Frågeställningar

- Vad symboliserade gudinnan Isis i konstverken?
- Hur användes gudinnan Isis i egyptisk respektive i romersk konst?
- Vilken plats och vilken tidsperiod kommer konstverken ifrån? Hur kan platsen och tidsperioden påverka rollen gudinnan Isis spelade i konstverken?
- Vem var den tänka målgruppen för konstverken?

Frågorna ska ge ett verktyg till att förstå gudinnan under undersökningen och göra analysen mer strukturerad.

1.4 Avgränsningar

Ett av de större problemen under studien var att utbudet av konstverken var begränsat. Många av konstverken var skadade och var svåra att analysera. I vissa fall så har inte museerna lagt ut bilder över konstverken. Resultatet har blivit att de konstverk som valts ut var de som var tillgängliga och de som valdes bort var i för dåligt skick eller inte hade tillräckligt med bakgrundsmaterial för att användas. Det var svårt att hitta romerska målningar av gudinnan som var lämplig för denna studie så studien valdes att fokusera mer på skulpturer då det fanns flertaliga skulpturer tillgängliga att analysera. De få målningar som kunde analyseras är med i studien men de egyptiska väggmålningarna fick begränsas i antalet så att de inte var fler än de romerska målningarna.

En annan avgränsning kom i form av tidigare forskning. Det mesta av den tidigare forskningen är skriven på tyska och är inte tillgänglig för mig då det inte fanns några översättningar. En del av den äldre forskningen var äldre och detta var något man fick ha i minnet då den kanske inte är relevant i dag. Detta gör att man måste använda översättningar av den tidigare forskningen och ha i minnet att äldre forskning kan ha mindre betydelse idag när man har upptäckt nya saker om ämnet. Det är dock svårt att undvika den äldre forskningen inom egyptisk konst då den äldre forskningen hade en stor inverkan på utvecklingen av egyptologi och förståelsen för den egyptiska konsten.

Studien kommer att undvika att jämföra alltför mycket med andra gudar och gudinnor då detta kommer att bli en för stor uppsats. Studien kommer att nämna dem om de har en viktig betydelse för Isis i konstverken men av utrymmesskäl kommer de inte att ha en stor betydelse i studien.

1.5 Metod

Själva arbetsgången börjades genom att använda en litterär metod när bakgrunden studerades. Jag läste bland annat texter som sex demotiska myter och historia om kulten. Detta var för att man var tvungen att förstå mytologin kring gudinnan innan man kunde analysera konsten. Därefter lästes översättningar av hymner där Isis är huvudpersonen igenom för att fastställa vad hon symboliserar och vem som tillbad gudinnan. Även religionsvetenskapliga aspekter studerades för att se om några av dessa är av intresse för uppsatsen. Efter dessa steg så började jag använda av en övergripande ikonologisk metod och en komparativ metod där jag analyserade och jämförde konstverken. Analysen började med egyptisk konst och sedan fortsattes den med romersk konst för att avslutningsvis jämföra dem.

Jag kommer att identifiera symboliken i den ikonologiska metoden för att sedan analysera symbolerna djupare i den semiotiska analysen.

Tanken är att fokusera på Isisavbilder i både romersk och egyptisk konst. Studien kommer även att uppmärksamma symboliken i konstverken då symboler hade en viktig roll i egyptisk konst. I studien så kommer även en jämförelse med den romerska konstens symbolik att göras för att diskutera kring om symbolerna kan ha samma betydelse i de olika kulturerna eller om de överhuvudtaget är närvarande. Symboliken i konstverken kommer att diskuteras i den semiotiska analysen av konstverken.

Den övergripande ikonologiska metoden jag har använt är Panofskys ikonografisk/ikonologisk analys. Den består av tre steg. I det första steget gör man en ytlig beskrivning utan någon bakgrund. Där kommer konstverkets struktur och utseende att beskrivas. I det andra steget ska man ta hänsyn till verkets bakgrund. Det vill säga till exempel mytologin runt verket, historia, konstnären och konstverkets geografiska läge. I det sista steget ska man använda de två tidigare stegen för att avgöra syftet och betydelsen bakom konstverket.¹ Genom den ikonografiska metoden så kan symboler identifieras. Både enklare symboler som enskilda objekt och komplexare symboler som scener. Man ska även lägga märke till omständigheter i analysen, som bildens position i templet eller skrift, som kan ha betydelse för bildens analys.² Dessa tre steg benämns som den pre-ikonografiska, ikonografiska och det ikonologiska steget.³

Denna metod har dock brister då den är skapad för renässanskonst och inte egyptisk konst. Trots detta så är Panofskys metod är en bra utgångspunkt för en bildanalys och den fungerar i grunden för det ämne som studien har. Därför valdes ändå denna ikonografiska bildanalys att användas trots dess brister.

1.6 Teori

Det finns tre teoretiska aspekter som är relevanta i denna uppsats. Den första är en religionsvetenskaplig aspekt och den andra två är semiotiska aspekter. Den första teoretiska aspekten beaktar när den grekiska bilden av Isis uppstod. Den är viktig för studien då den kommer att gå in på när avbilden av Isis börjades förändras. Vilket även jag kommer att gå in på och diskutera senare i studien när jag jämför egyptiska och romerska konstverk.

Religionsforskaren Sharon Kelly Heyob sammanfattar i sin bok, *The cult of Isis among*

¹ Panofsky, Erwin, *Meaning in the visual arts: papers in and on art history*, Doubleday, Garden City, N.Y., 1955 sid 26.

² Panofsky, Erwin, 1955 sid 26–28.

³ Boström, Hans-Olof, *Panofsky och ikonologin*, Karlstad University Press, Karlstad, 2004 sid 12–13.

women in the Graeco-Roman world, de olika forskarnas åsikter och om när och varför Isis- och Sarapiskulten skapades. Isis- och Sarapiskulten är en religiös enhet som fokuserar på de två gudomarna, den egyptiska Isis och dennes nya make, den grekiska tjurguden Sarapis. Dyrkarna i kulten var de som kom att sprida den religiösa tron på gudinnan Isis långt bort från Egypten.⁴

Grundtanken bakom aspekten är att farao Ptolemaios I skulle ha skapat kulten för Isis och Sarapis i ett försök att ena den grekiska kulturen och den egyptiska kulturen i Egypten och genom att göra detta skapade han den grekiska bilden av Isis och Sarapis. Detta är ifrågasatt av antikhistorikern Wilhelm Schubart som menade att Ptolemaios inte behövde ena sitt land då Egyptens grekiska och egyptiska befolkning redan var förenat. Detta var en åsikt som Schubarts student, historikern, Cornelia Elizabeth Visser höll med om. Visser menade att om Ptolemaios skulle ha skapat Sarapis så hade poeterna från den tiden gett mer uppmärksamhet till guden men istället nämns han knappt i dikterna från denna tid.⁵

Denna aspekt har inget otvivelaktigt svar då det inte är helt omöjligt att tänka sig att de egyptiska gudarna blev grekiska tillsammans med Egyptens kungligheter under ptolemaiska dynastin. De egyptiska kungligheterna försökte att visa sitt släktskap med gudarna och det kan vara svårt att visa att man är släkt med gudarna när man själv är grekisk och gudarna är egyptiska. Men det finns också tecken på att till exempel arkitektur som tempel blev grekiska betydligt senare. Till exempel så förändrades templet i Philae från faraonisk arkitektur till ptolemaisk arkitektur runt år 100 före Kristus. Detta var runt 200 år efter att Ptolemaios I var regent i Egypten. Det är inte långsökt att tänka sig att de egyptiska gudarna blev grekiska samtidigt som de egyptiska templen.

De två semiotiska aspekterna är hämtade från schweiziska språkvetaren Ferdinand de Saussure och amerikanske filosofen Charles Sanders Peirce.⁶ De hade två olika teorier om symboler och tecken. Saussure delade upp symbolerna i två delar. De två delarna är hur symbolen såg ut och vad den representerade.⁷ Peirce tog ett steg längre och delade upp sin teori i tre delar. Den första delen behandlar vilken form symbolen tog, vilket inte behöver vara hur den fysiskt såg ut. Den andra delen är hur vi uppfattar symbolen och den sista delen vad symbolen gör. För att ge ett exempel, ett stop skylt på vägen, vi uppfattar den som att vi måste

⁴ Heyob, Sharon Kelly, *The cult of Isis among women in the Graeco-Roman world*, Brill, Leiden, 1975 sid 3-5

⁵ Heyob, Sharon Kelly, 1975 sid 3.

⁶ Redigerat av Hartwig, Melinda K., *A Companion to Ancient Egyptian Art*, Wiley, 2015 sid 98.

⁷ Kjørup, Søren, *Människovetenskaperna: problem och traditioner i humanioras vetenskapsteori*, 2., [rev. och uppdaterade] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2009 sid 223–224.

stanna och vi stannar.⁸ Även om jag inte har använt mig av en metod så har jag använt mig av Pierce och Saussures semiotiska teorier för att förstå symboliken i konstverken.

De modernare forskarna i semiotik fokuserar på tecken i grupp medan Saussure och Pierce fokuserade på en symbol. Den moderna forskningen talar om teckensystem som påminner mycket om alfabetssystem. Dessa teckensystem är till för att sända ut meddelanden. Detta har också fått kritik och många moderna forskare, speciellt inom konstvetenskap, som menar att man endast kan tyda dessa meddelanden om man lever i samma värld. Med andra ord, man kan endast tyda dessa symboler om man förstår kulturen och vilken innebörd den kulturen gav till symbolen.⁹

1.7 Tidigare forskning

Den tidiga forskningen om egyptisk konst gjordes av egyptologer och konstvetare som antog att den antika egyptiska konsten var mindre utvecklad än europeisk konst då den var äldre. Andra menar att konceptet konst är en nyare term och att konst inte existerade under antika Egypten. Detta är bristfärdig logik då den jämför egyptisk konst med renässanskonst. Melinda Hartwig tar upp kring tanken om att egyptisk konst skulle vara enkel i boken *A Companion to Ancient Egyptian Art*. Bland annat så ställer hon frågan om tidigare konst är enklare utformad, kan man inte säga det samma om grekisk och romersk konst som renässanskonst är baserad på? Är arkitekturen också enkel i antika kulturer i jämförelse med modernare kulturer?¹⁰ Hartwigs tankar om konstens enklare utformning visar en kontrast mot den äldre synen på egyptisk konst. Detta kan tyda på att nyare forskning har en annan syn på den egyptiska konsten i jämförelse med äldre forskning. Vilket är viktigt att notera när man fortsätter att granska tidigare forskning.

Även de metoder som användes för att analysera konst förändrades genom åren. För att studera egyptisk konst under tidigare år använde egyptologer och arkeologer ikonografiska metoder. Under 1800-talet och början av 1900-talet så användes ofta begränsade ikonografiska metoder där man fokuserade på ett speciellt mönster på en större bild. Detta inkluderade forskare som egyptologen Heinrich Schäfer. Oftast fokuserade man på det man ansåg var huvudpersonen i målningen. Under 1950-talet så började detta förändras och man började studera hela scenen på de egyptiska målningarna och inte bara på det man antog var i fokus.¹¹

⁸ Kjørup, Søren, 2009 sid 218–220.

⁹ Kjørup, Søren, 2009 sid 222–223.

¹⁰ Hartwig, Melinda K., 2015 sid 1.

¹¹ Hartwig, Melinda K, 2015 sid 80–81.

En annan västerländsk syn under 1800–1900-talet som kan sägas ha brister är att endast konst utan något syfte annat än att vara estetisk kan kallas för konst. Detta är en syn som är uppenbar i konstvetarens Hans Beltings verk om medeltida ikoner, *Likeness and presence: A history of the Image before the era of Art*, vars namn antyder att religiösa ikoner inte är konst.¹² Denna syn skulle kunna förklara varför studier från till exempel egyptologen Henri Frankfort framstod som om de försökte att förtydliga att egyptisk konst var estetisk.

Frankfort menade att ett av de största problemen med tidigare forskning om egyptisk konst är dess förmåga att glömma bort det estetiska i konsten och fokusera endast på vetenskaplig fakta som historia och språk.¹³ Frankfort skriver att den enda gången forskaren Heinrich Schäfer har gett egyptisk konst en estetisk term är när han kallade relieferna under El-Amarna perioden för expressionistiska.¹⁴ Det här är något jag kommer själv att granska när syftet med de egyptiska och romerska konstverken kommer att analyserats. Var de konstverk jag har analyserat verkligen menade som konstverk eller har de ett annat syfte?

Det finns även nyare forskning om Isiskulten. Forskning kring namn visar att de personer som hade Isis eller Sarapis i sitt namn runt centrala delen av Europa, som nuvarande är Tyskland och Frankrike, var militärer och folk anställda för att dokumentera befolkningen och dess relation till Romarriket. De fördes dit från Rom för att kontrollera området.¹⁵ Sharon Kelly Heyob forskade i Isiskulten och lade stort intresse på medlemmarnas kön. Hon menade att kvinnor borde ha dragits till Isis karaktärsdrag då gudinnan kunde erbjuda sådant som de grekiska och romerska gudarna misslyckades med att ge kvinnorna. Men hennes forskning visade att majoriteten av medlemmarna i Isiskulten inte var kvinnor utan män.¹⁶ Då sekten var de som spred avbilderna av Isis så kan deras medlemmars kön ha påverkat hur konstverken framställdes.

I sitt verk, *Praising the goddess: a comparative and annotated re-edition of six Demotic hymns and praises addressed to Isis*, tar egyptologen Holger Kockelmann upp att han har översatt sex hymner där Isis är huvudpersonen. De betecknas pHeid. dem. 736 verso, O. Hor 10, Theban Graffitto 3156, Theban Graffitto 3462, Theban Graffitto 3445 och pTebt. Tait 14. Hymnerna är en form av bön. De har skrivits som graffiti, på en papyrus och en krukskärva.¹⁷

¹² Hartwig, Melinda K, 2015 sid 2.

¹³ Frankfort, H. 'On Egyptian Art', *The Journal of Egyptian Archaeology*, vol. 18/no. 1/2, (1932), pp. 33-48. Sid 38.

¹⁴ Frankfort, H. (1932), pp. 33–48. Sid 42.

¹⁵ Takács, Sarolta A., *Isis and Sarapis in the Roman world*, Brill, Leiden, 1994 sid 6.

¹⁶ Takács, Sarolta A., 1994 sid 6-7.

¹⁷ Kockelmann, Holger, *Praising the goddess: a comparative and annotated re-edition of six Demotic hymns and praises addressed to Isis*, de Gruyter, Berlin [u.a.], 2008 sid 2-3.

I dessa hymner framstår det att Isis symboliserade både övre och nedre Egypten. I flera av hymnerna så nämns hon som gudinna av allt och att hon är en gudinna som anses svara på sina undersåtars böner. Symboler som beskrivs är Sothis, som idag är en benämning för stjärnan Sirius, tempel, den kungliga kobran Uraeus och kärlek.¹⁸ Även Holger Kockelmann tar upp namn och dess betydelse i sin studie. För egyptierna hade namn en stor betydelse. De hade oftast namn där de tillkallade gudarna de dyrkade. Namn efter Isis var ovanliga innan och under det nya riket men blev alltmer vanliga efter det Nya riket. De mest vanliga namnen under den ptolemaiska perioden och under tiden då Egypten tillhörde Rom var av Isis tillsammans med namnet Horus.¹⁹ Detta är forskning som inte bara visar litterära symboler för Isis och vad hon representerade utan namnen visar också hur de antika egyptierna valde att använda sig av henne. Hur de använde henne i namn och texter var något jag fick ha i minnet när jag själv granskade hur hon användes i konstverken.

1.8 Bakgrund

Isis/Aset var en egyptisk gudinna som representerade alla ting i denna värld och höll ofta i en Ankh som var en symbol för liv och återfödelse. Isis återuppväckte sin make Osiris som i sin tur åter gav liv till landet och utfodrade dess invånare. Osiris var dödsrikets härskare och bror till Isis och Set. Set var den senare som mördade Osiris.²⁰ Deras son falkguden Horus hämnades hans fader genom att ta tillbaka tronen från Set och representerade ofta faraonerna.²¹ Hennes krafter ansågs oändliga och hon kallades moder åt alla faraoner. Hennes hieroglyf Aset betyder tronen och är en symbol som ofta är inristad i hennes panna eller står över hennes huvud i målningar och skulpturer. Från början var hon en symbol för den kungliga tronen men hon blev även gudinna över korn, regn och vind. Hon uppfann vävning och var en skicklig magiker samt helare. I legenderna framstår Isis som den perfekta maken och modern. Tillsammans med sin make och son, gudomarna Osiris och Horus, så bildade hon idealet för en familj.²²

Trots att hon ofta framställdes tillsammans med Osiris och/eller med Horus så var det gudinnan i triaden som spreds över Europa och Mellanöstern. Grekerna ville inte ta in gudar som inte hade samma aspekter som deras gudar. Kulten tillägnad Isis fick därför ta en ny form

¹⁸ Kockelmann, Holger, sid 6–36.

¹⁹ Kockelmann, Holger, sid 73.

²⁰ Nationalencyklopedin, *Osiris*, <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/osiris> (hämtat 2018-11-16).

²¹ Nationalencyklopedin, *Horus*, <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/horus> (hämtat 2018-11-16).

²² Heyob, Sharon Kelly, 1975 sid 1.

där aspekter som djurliknande drag inte hade samma betydelse som i Egypten där många av gudarna tog djuriska former.²³ Forskning har visat att nya kulter kom till Rom under en orolig tid. Invånarna fruktade att förlora sin sociala status eller uppehälle och vände sig till nya gudar när de gamla ansågs ha svikit dem.²⁴ Isiskulten spred sig via militären men även genom vandrare civila som sjömän, köpmän och präster.²⁵

Personer med högre status var av stor betydelse för den egyptiska konsten. Faraoner och adelsmän var de som finansierade och stod som modeller för konsten. Det var de av högre samhällsklass som satte sin egen estetiska smak på konsten. De av lägre samhällsklass påverkades av deras smak och speglade den genom att försöka efterlikna bilderna som de såg som ett ideal.²⁶ Texter från antika Egypten visade att de antika egyptierna inte trodde att gudar hade bara en form utan de kunde ta många olika former. Deras tro var att gudarna kunde bosätta sig i konst som skulpturer. Skulpturerna var fokus för de som bad då de själva inte kunde komma i kontakt med en guds sanna form.²⁷

Trots att Isis ofta anses höra samman med sin make Osiris och sin son Horus nämner få hymner till Isis dessa två gudar. Hon framstår som en självständig gudinna utan band till andra gudar. Många av de antika texterna identifierar henne inte bara med andra egyptiska gudinnor, som Hathor och Renenutet, utan även grekiska och syriska gudinnor. Isis har exempelvis identifierats med gudinnor som Demeter, Afrodite, Artemis och Astarte.²⁸ Detta kommer att visa sig i konstverken som kommer att analyseras i studien då vissa av dem är en kombination av olika gudinnor utöver Isis. Många av de grekiska gudinnorna hade romerska motsvarigheter. Demeter kallades för Ceres av romarna medan Artemis kallades för Diana. Detta kommer inte framstå alltför ofta i konstverken jag har valt ut då i många fall så har museerna valt att använda de grekiska namnen som till exempel *Isis-Afrodite* på Metropolitan Museum of Art och *Isis-Afrodite* på Petit Palais. De använde inte namnet Venus som är Afrodites romerska motsvarighet så jag själv har valt att använda många av de grekiska namnen över de romerska trots att jag analyserar romerska konstverk.

På grund av hennes band med andra gudinnor, som de grekiska gudinnorna Demeter och Artemis, så kom Isis att bli en moder- och jordgudinna som beskyddade kvinnor. Senare så representerade hon även månen. Det var även Isis som stod för befruktningen och hon var den

²³ Heyob, Sharon Kelly, 1975 sid 2.

²⁴ Takács, Sarolta A., 1994 sid 9.

²⁵ Heyob, Sharon Kelly, 1975 sid 9.

²⁶ Hartwig, Melinda K, 2015 sid 6.

²⁷ Hartwig, Melinda K, 2015 sid 7.

²⁸ Littleton, C. Scott. *Gods, goddesses, and mythology*, volume 6, New York : Marshall Cavendish, 2005. Sid 767-768.

som hade skapat civilisationer. Som uppfinnare av navigation så var Isis även väktare av sjömän och hon ansågs även vara den som bringade rättvisa över människorna.²⁹ Detta framkommer även i hymnen O. Hor 10, från den nordliga av Sakkara, där det är det nämns att Isis är den som fångslar och friar.³⁰

²⁹ Littleton, C. Scott. 2005. Sid 769.

³⁰ Kockelmann, Holger, sid 13-14.

2. Egyptiska konstverk av gudinnan

De tre skulpturerna, *Isis och Horus* på Harvards Art Museum, *Isis-Afrodite* på Petit Palais och *Isis-Afrodite* på Metropolitan Museum of Art kommer att vara i fokus för detta kapitel men jag kommer även att jämföra med andra skulpturer med liknande motiv. De andra skulpturerna som jag kommer att göra en jämförelse med är *Bysten av Isis* på Princeton University Art Museum och andra Horus och Isisskulpturer spridda över olika museum. Väggmålningarna som jag har valt ut är från Setis I tempel i Abydos och Philaetempel. Varje del kommer att inledas med första steget i Panofskys bildanalys vilket kommer innehålla en beskrivning av konstverket, följt av bakgrunden till konstverket för att sedan avslutas med en analys samt en jämförelse mellan konstverk om jag har nämnt flera konstverk.

2.1 Analys av skulpturen Isis och Horus på Harvards Art Museum

Skulpturen av *Isis och Horus* på Harvards Art Museum i sig själv föreställer en kvinna som sitter på en stol. Hon håller sitt vänstra bröst med sin högra hand. I den andra armen håller hon upp ett barn. Kvinnan bär en huvudbonad dekorerad med en orm. Kvinnan i skulpturen tittar rakt framåt mot åskådaren medan barnet tittar upp mot kvinnan.³¹

Skulpturen av *Isis och Horus* på Harvards Art Museum är 11,5 x 3,3 x 4,4 cm och är gjord av blyinfattad brons som är brons blandat med bly. Den är av ptolemeiska bakgrund då den är skapad runt 100 år före Kristus. Den är idag utställd på Harvards Art Museum i Boston. Flera skulpturer med identiska motiv har hittats som till exempel, exemplar på The Metropolitan Museum of Art i New York³² och på John Hopkins Archaeological Museum i Baltimore.³³ Skulpturen *Isis och Horus* på Harvards Art Museum kommer från en serie av skulpturer av Horus i flera olika stadier i sitt liv. *Isis och Horus* ska föreställa första stadiet i hans liv då han var ett spädbarn medan de andra visade när han var i tonåren och vuxen

Det två tidigare stegen i analysen visar att dessa skulpturer av Isis med Horus är ofta i mindre storlekar och det är troligt att de användes i hem för privat tillbedjan eller dekoration. Det finns inte några bevis på att skulpturen har dekorerats med dyrare material som guld eller

³¹ Lie, Henry och Feldman, Marian, *Statuettes of Isis and the Horuschild*, Harvard Art Museum, (hämtat 15 februari 2018) <https://www.harvardartmuseums.org/art/303606>.

³² The Metropolitan Museum of Art, *Isis and Horus*, (hämtat 15 februari 2018) <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/545969>.

³³ Wentt, Christa, *Isis Suckling Horus Statuette*, John Hopkins Archaeological Museum, (hämtat 16 februari 2018, <http://archaeologicalmuseum.jhu.edu/other-stories/symposium-2013-2/isis-suckling-horus-statuette/>).

ädelstenar vilket är ytterligare ett tecken på att dessa skulpturer skulle kunna vara avsedda för privata hem. Det finns en tolkning av bland annat Marian Feldman, professor i konsthistoria, att skulpturen av Isis och Horus kan ha varit det som inspirerat den kristna representationen av ikonerna av jungfru Maria med Jesusbarnet³⁴ då även de kristna ikonerna har en bild av Maria med Jesus på en tron, en så kallad Tronande Madonna, som till exempel ikonerna av Maria och Jesus i Katarinaklostret i Sinai.³⁵

Isis verkar vara fokus i konstverket då det är hon som har dekorerats med symboler, som Uraeus den egyptiska kobran, medan Horusbarnet inte har dekorerats med några symboler. Uraeus ska symbolisera de egyptiska faraonerna. Flera identiska motiv har hittats av andra arkeologer i Egypten vilket skulle kunna betyda att detta motiv var populärt i Egypten. Det som skiljer skulpturerna åt är materialet och mindre detaljer som olika symboler.

En av de större skillnaderna mellan skulpturen, *Isis och Horus* på Harvards Art Museum, jämfört med den från John Hopkins Archaeological Museum är symbolen på huvudet. Både Harvards Art Museum och The Metropolitan Museum of Art exemplar har jordgudinnan Hathors, en solskiva mellan två horn, symbol på huvudet medan John Hopkins Archaeological Museums exemplar har Isis traditionella trappliknande symbol, Aset, som betyder tron. Detta kan vara för att John Hopkins Archaeological Museums exemplar är från en annan tidsperiod då man är osäker på när skulpturen är skapad eftersom de olika delarna som skulpturen består av är daterad från olika tidsperioder. Skulpturen *Isis och Horus* finns med en grupp som har Horus som motiv istället för att ha Isis som motiv. Det kan tyda på att ägarens religiösa tro var mer fokuserad på Horus än på Isis.

2.2 Analys av skulpturen Isis-Afrodite på Petit Palais

Skulpturen *Isis-Afrodite* på Petit Palais föreställer en kvinna som bär sandaler och smycken men förutom dessa två utsmyckningar är hon utan kläder. Hon står i lätt böjd form med högra benet lite bakom det vänstra och ansiktet rakt framåt. Hennes högra arm är formad som ett horisontalt v och handen vidrör hennes midja medan hennes vänstra arm är lyft i en gest. Hon

³⁴ Lie, Henry och Feldman, Marian, *Statuettes of Isis and the Horuschild*, Harvard art Museum, (hämtat 15 februari 2018).

³⁵ *Virgin and Child*, Sinai i Egypten, (hämtat 11 maj 2018)
https://en.wikipedia.org/wiki/File:Mary_%26_Child_Icon_Sinai_6th_century.jpg.

bär en enorm krona med palmlblad. Skulpturen har en grådaskig färg med lätt gröna missfärgningar.³⁶

Skulpturen *Isis-Afrodite* på Petit Palais är 66 cm hög och är gjord av brons. Skulpturen är yngre än de andra skulpturerna i analyserna av egyptisk konst då den är från runt år 200–300 och skapades under den romerska eran i Egypten. *Isis-Afrodite* på Petit Palais är en kombination av den egyptiska gudinnan Isis och den grekiska gudinnan Afrodite. Skulpturen är idag utställd på Petit Palais, ett konstmuseum i Paris.

Som de två tidigare stegen nämner så är *Isis-Afrodite* på Petit Palais skapad under den romerska perioden i Egypten men jag har valt att ge skulpturen en plats i den egyptiska delen av konstverken då skulpturen har få romerska influenser. Skulpturen har ett intressant utseende då den varken är i egyptisk eller grekisk stil. Dess stil påminner mig mer om gudinnor från mellanöstern. Det mest uppenbarliga inflytandet från Rom är palmlbladskronan. Jag kan inte hitta att palmlblad var associerat med Isis i Egypten men jag märkte att detta var en symbol som dök upp alltmer när romarna gjorde avbilder av gudinnan.

Museet, Petit Palais, nämner likheten mellan denna skulptur och den i det israeliska museet i Jerusalem.³⁷ Skulpturen i israeliska museet i Jerusalem saknar armar men har liknande ställning, krona och smycken. Båda är gjorda av brons även om skulpturen i Jerusalem endast är 45 cm hög istället för 66 cm som *Isis-Afrodite* från Petit Palais så är de lika i till formen. De har samma förunderliga ögon som ser ut att vara ihåliga.³⁸ De ihåliga ögonen innehöll en gång ädelstenar.

Storleken, möjligheten till att utsmyckats med dyrare ädelstenar som de ihåliga ögonen antyder och gudinnans egen utsmyckade vision kan möjligtvis tala om en mer allmän användning som i tempel eller kanske är skulpturen *Isis-Afrodite* på Petit Palais från ett rikare hushåll. Jag finner dock att det är mer troligt att hon brukades inom tempel än i privat bruk då tempel var allmänna rum och ville tilltala så mycket folk som möjligt så det var förståeligt att de skulle ha slagit ihop gudinnor från olika kulturer för att få mer anhängare. Om skulpturen hade varit för privat bruk så hade den haft mer specialiserade symboler men den skulle kunna ha använts i estetiskt syfte i privata hem.

³⁶ *Isis-Afrodite på Petit Palais*, Fotograf alias: Sailko, (hämtat 3 april 2018)

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Egitto_romano,_iside-afrodite,_190-310_dc._ca.JPG.

³⁷ Petit Palais, *Isis-Aphrodite*, <http://parismuseescollections.paris.fr/fr/petit-palais/oeuvres/isis-aphrodite#infos-principales> (hämtat 2018-10-29).

³⁸ The Israel Museum. *Aphrodite-Isis*, (hämtat 27 februari 2018) <http://www.imj.org.il/en/collections/506854>.

2.3 Analys av väggmålningarna från Abydostemplet, Philaetemplet och gravkammaren i Kungarnas dal

Det fanns ett flertal väggmålningar och reliefer i Abydos och Philaetemplet som har studerats men studien har valt att fokusera på fyra stycken. En relief av Seti från Abydostemplet³⁹, en väggmålning från Seti I grav i kungarnas dal⁴⁰, en relief från Osiriskapellet i Abydos⁴¹ och en relief från Philaetemplet⁴²

I reliefen från Abydos ser man en kvinna stå bakom en man med upphöjda armar. Mannen står framför en tron med en man med ett fågelhuvud. Kvinnan har en vit klänning med rött bälte. Hon bär ett egyptiskt halsband som täcker för de nakna brösterna. På huvudet bär hon ett diadem med vingar och i pannan syns en kobra. På huvudet har hon något som ser ut som en hatt. Det ser ut som om kvinnan har vitt hår men detta kan vara för att färgen kan ha försvunnit då man kan se rester av färg på flera olika ställen.

I väggmålningen från Seti I gravkammare i kungarnas dal så ser man en kvinna sitta på knä med ett av benen uppe som om hon försöker resa på sig. Hon har armarna utspridda och vingar sprider sig från hennes armar. Hon bär en röd klänning med vitt bälte i midjan och ett färggrant egyptiskt halsband. Kvinnan har nakna bröst och ett rött band bundet runt pannan. På huvudet har hon ett trappliknande föremål. Kvinnan har vitt hår eller en slöja.

Reliefen från Abydostemplet visar en kvinna med vit slöja, eller hår, och klänning. Hon har ett rött bälte i midjan och nakna bröst. En man framför henne ger henne ett kolonliknande föremål medan hon höjer på armarna som för att ta emot föremålet. Målningen av kvinnan och mannens ansikte är skadade och inte synbara i konstverket. På huvudet har hon en trappsymbol. Framför sig har hon ett barn som hjälper henne ta emot föremålet. Kvinnans hud är ljusare än mannens.

Reliefen från Philaetemplet är utan färg. Den visar en kvinna med vingar. Hon sträcker ut sina vingar som om hon försöker omfamna mannen framför sig. Mannen framför henne bär en

³⁹ *Relief av Seti I*, Abydostemplet, Egypt. (Hämtat 20 oktober 2019).

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Seti_I,_Isis_and_Horus,_Abydos,_Egypt.jpg.

⁴⁰ *Muralmålning av Gudinnan Isis*, (Bild från wikimedia),

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:C3%84gyptischer_Maler_um_1360_v._Chr._001.jpg (hämtat 21 mars 2018).

⁴¹ *Isis och Sethos I*, Relief från Osiriskapellet i Abydostemplet,

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Abydos_Tempelrelief_Sethos_I_20.JPG (hämtat 3 april 2018).

⁴² *Relief från Philaetemplet*, Egypten, kort taget av Kim Bach (hämtat 20 oktober 2019)

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/45/Philae_Temple_Egypt_Goddess_Isis_As_Angel_Mural_Artwork_2004-10-11.jpg.

stav och en vasliknande hatt. Man kan också ana ett skägg men reliefen har skadats då båda ansiktena på mannen och kvinnan är borthuggna. Även deras fötter är skadade. Men man ser en symbol över kvinnans huvud. Symbolen tar sig form av en rund disk mellan två föremål som liknar böjda horn.

Väggmålningarna jag har valt ut är från två olika tempel, gravkammaren i kungarnas dal borde ha varit daterat som Abydostemplet då den är gjord för Seti I, och kommer från olika tidsperioder. Väggmålningarna i Abydos är från ett tempel skapat av Seti I som levde runt år 1290–1279/8 före Kristus.⁴³ Det gör Abydostemplet runt tusen år äldre än Philaetemplet som skapades av Nekantebos I år 380–362 år före Kristus. Abydostemplet har många rum och har bland annat egna tempelrum för Osiris, Horus, Isis, Nefertem och Amun-Re. Philaetemplet är en av de största och äldsta av byggnaderna från Philae.⁴⁴

En av de viktigaste observationerna av de två tidigare stegen är skillnaderna mellan Abydostemplet och Philaetemplet. Abydostemplet är från den äldre perioden som kallas för Nya riket och medan Philaetemplet är från yngre perioden som kallas för Sentiden. Skillnaderna mellan dessa perioder kan visa hur avbilderna har förändrats med tiden. Vi vet från tidigare forskning att Isis roll som gudinna har förändras från de äldre till yngre egyptiska perioderna. Under den äldre Egypten, som Gamla riket och Nya riket, så hade Isis en mer fast roll som beskyddare av tronen och maka till Osiris. Under yngre Egypten, som Sentiden och Ptolemaiska perioden, så har Isis slagits ihop med andra gudinnor då hon har tagit sig en form av en mer allsidig gudinna som representerade hela världen inte bara en liten del av den. Detta skulle kunna förklara olikheterna mellan Abydostemplet och Philaetemplet men det skulle bara kunna vara en estetisk skillnad som kommer från faraonerna. Nekantebos I kanske helt enkelt ville ha en mer mångsidig gudinna medan Seti I var en trogen följeslagare till Isis som maka, moder och beskyddare av tronen.

Seti I har antagligen låtit skapa eller påverkat dessa målningar då han är närvarande i majoriteten av dem. Han lät renovera upp många av väggmålningarna som antagligen hade skadats under den tidigare faraon Akhenaten som raderade bort många av de tidigare gudarna medan Seti I som kom efter Akhenaten försökte bygga upp de förstörda relieferna.⁴⁵

Väggmålningarna och relieferna från Abydos, kungarnas dal och Philaetemplet har ett liknande utseende då motiven i väggmålningarna kan bevittnas ifrån sidan men axlarna kan

⁴³ University College London, *Sety I Menmaatre (Sethos I)*, 2012, (hämtat 28 februari 2018).

⁴⁴ Zaki, Gihane. *The Temples of Philae*, Helwan University, Lumina-Abbas Khalil, Arab Republic of Egypt, 2012, (hämtat 5 mars 2018), sid 5.

⁴⁵ Hoffmeier, James Karl, *Akhenaten and the origins of monotheism*, Oxford University Press, Oxford, 2015 sid 199-201.

ses framifrån. De olika bilderna har ofta en symbol som liknar en tron över huvudet eller en orm i pannan. Den trappliknande symbolen är Aset. Aset är hieroglyfen för gudinnans namn. Kvinnorna från relieferna och väggmålningarna har ofta någon form av vingar, antingen från deras hår eller utspridda armar. Många av väggmålningarna hade ansiktet och fötterna bortskurna.

I de två konstverken från Abydostemplet så har hon ofta en vit klänning med ett rött band runt midjan. Hon är ofta utsmyckad med ett tjockt halsband som täcker över hennes nakna byst och har ett rött huvudband eller ett bevingat diadem. Detta är en kontrast mot Seti I gravkammare i Konungarnas dal där hon bär rött. Skillnaden är att konstverket, där hon bär rött, är lokaliserat i en gravkammare medan de andra är lokaliserade i tempel. Röd kan vara en symbolisk färg med band till graven medan den vita färgen hade ett annat syfte även om detta är svårt att avgöra utan mer information.

I väggmålningarna så kan gudinnan stå bakom sin make, eller andra personer, med upphöjda armar som för att röra vid honom eller ge honom styrka. Hennes symbol Aset, tronen, syns på hennes huvud och Uraeus, den egyptiska kobran, sticker ut från hennes panna. Detta är en stor skillnad från Philaetemplet i Egypten där hon har en rund cirkel mellan två horn på huvudet. Detta är en symbol från jordgudinnan Hathor och föreställer en solskiva. En intressant observation är också att gudinnan Isis har ljusare hy än vad faraonerna och de manliga gudarna har i väggmålningarna. De kvinnliga gudinnorna i allmänhet har ljusare hy än de manliga gudarna. Det finns några undantag som Osiris, som traditionellt målas med grön eller vit hy, men andra manliga gudar som Horus, Thot och Anubis har samma mörka hudfärg som faraonerna.⁴⁶

I Abydostemplet så finns även en till symbol som associeras med Isis. I många av bilderna så bär hon en Ankh, symbolen för liv, som ofta framställs i myten där hon återuppväcker Osiris från den döda. Ingen av relieferna eller väggmålningarna som jag har valt att granska har denna symbol men Abydostemplet har många fler reliefer där Isis framställs med Ankhsymbolen. På dörren in i Osiris kapellet så kan man se en relief där Isis sitter på knä med ett fat i sina händer. Fatet är dekorerat med fyra Ankh symboler.

⁴⁶ *Isis och Sethos I*, Relief från Osiris kapellet i Abydos templet,

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Abydos_Tempelrelief_Sethos_I_20.JPG (hämtat 3 april 2018).

2.4 Analys av skulpturen Isis-Afrodite på Metropolitan Museum of Art

Skulpturen av *Isis-Afrodite* på Metropolitan Museum of Art föreställer en stående kvinna men benen strikt ihop och armarna pressad till sidorna vilket ger skulpturen en strikt form. Skulpturen är målad vit med guldliknande hår och en överdådig, brun krona. Hon har ett rött och vitt tygstycke på överdelen och ett halsband. Annars är hon utan kläder. Ögonen är detaljerade och sitter på ett smalt ansikte.⁴⁷

Skulpturen är gjord i terrakotta och är 49,5 cm hög och 12,5 cm bred. Skulpturen upptäcktes i Egypten. Terrakottaskulpturen är daterad till runt år 150 vilket betyder att den är skapad under den romerska perioden i Egypten och är en av de yngre skulpturerna i den här studien. Motivet ska redan ha varit populärt under den ptolemeiska dynastin även om denna skulptur är daterad under romersk tid. Skulpturen *Isis-Afrodite* finns nu på Metropolitan Museum of Art i New York.⁴⁸

Som de tidigare stegen nämner så har *Isis-Afrodite* från Metropolitan Museum of Art en kombination av grekisk och egyptisk stil. Avbilden har inga kläder vilket är vanligt för grekiska Afroditeavbilder. Detta är antagligen avsett som ett sätt att associera Isis med fertilitet, födelse och återfödelse, vilket är sannolikt med tanke på att skulpturen är i billigt material och bra storlek för hemmabruk. Skulpturen har ett intressant utseende då den är en kombination av grekisk och egyptisk stil. Den bruna kronan var typisk för de grekiska gudarna under år 150 och det smala ansiktet är också något som är vanligt bland grekiska och romerska skulpturer. Däremot så är den strikta stilen på hur skulpturen är utformad egyptisk.⁴⁹ Däremot så saknas de traditionella egyptiska symbolerna som Uraeussymbolen eller hennes namn Aset. Båda dessa var symboler för Egypten så det av intresse att en egyptisk skulptur av gudinnan inte bar dem. ägaren kan ha varit romersk eller grekisk. Då hade ägaren mindre intresse för egyptiska symboler och mer intresse av ett mer allmänt användningsområde som fertilitet. Detta skulle också kunna tyda på att under den romerska perioden så började gamla symboler försvinna eller så är skulpturen avsedd för privat användning. Symbolen med de två hornen med en cirkel i mitten finns däremot på kronan. Museet skriver att detta är en symbol för Isis men detta var ursprungligen en symbol för Hathor, som var en kärleksgudinna av

⁴⁷ Skulptur av *Isis-Afrodite*, från Metropolitan Museum of Art, Figure of Isis-Aphrodite, (hämtat 3 April 2018) <https://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/1991.76/>.

⁴⁸ Hill, Marsha "Recent Acquisitions: A Selection, 1990–1991": *The Metropolitan Museum of Art Bulletin*", v. 49, no. 2 (Fall, 1991) .

⁴⁹ The Metropolitan Museum of Art, Figurine of Isis-Aphrodite, (Hämtat 16 februari 2018).

samma slag som Afrodite. Under grekisk och romersk tid så blev Isis allt mer populär och många av symbolerna som tillhörde Hathor absorberades av Isis.⁵⁰

⁵⁰ Nationalencyklopedin, *Isis*, <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/isis> (hämtat 2018-10-29).

3. Romerska konstverk av gudinnan

Konstverken jag kommer att analysera är tre skulpturer, en panelmålning och en freskomålning. Skulpturerna är *Isis* på Kunsthistorisches Museum Wien, *Isis-Fortuna* på Walters Art Museum och *Isis* på Museo Archeologico Nazionale di Napoli. Jag kommer även att nämna skulpturerna *Isis-Fortuna* på Museo Archeologico Nazionale di Napoli och *Isis* på Musei Capitolini. Dessa två skulpturer har mycket gemensamt med *Isis* på Kunsthistorisches Museum Wien och jag kommer att jämföra dessa skulpturer.

3.1 Analys av Isis på Kunsthistorisches Museum Wien, Isis-Fortuna på Museo Archeologico Nazionale di Napoli och Isis på Musei Capitolini

Den första skulpturen *Isis* på Kunsthistorisches Museum Wien är av en kvinna som har en svart klänning medan huden som är vit. Hon har en grekisk klänning som rynkar sig kring hennes kropp och en knuten under bröstet. På huvudet har hon ett palmlblad som dekorerar en solskiva med kohorn. I högra handen så håller hon det som en gång var ett musikinstrument. I vänstra handen så håller hon ett vattenkärl. Kvinnan står upp i lätt böjd form med det högra benet böjt som hon lägger all sin tyngd på det vänstra benet och lämnar efter sig en levande atmosfär som om skulpturen kan komma till liv när som helst.⁵¹

Den andra skulpturen *Isis-Fortuna* på Museo Archeologico Nazionale di Napoli har en knut runt midjan. Klänningen är svart medan resten av skulpturen är vit. Den andra skulpturen *Isis-Fortuna* håller med sin högra hand i korn och medan vänstra handen lyfter hennes svarta klänning. Hon har avslappnad, stående form och tittar lite åt sin vänstra sida. Den andra skulpturen har en palmliknande krona och en grekiska/romersk klänning.⁵²

Den tredje skulpturen *Isis* på Musei Capitolini föreställer en kvinna i lätt böjd, stående form. Det vänstra benet är böjt och står lite bakom det högra som om hon vilar mot det högra benet. Skulpturen är helt vit och har klänningen knuten till ett x över bröstet. Den tredje skulpturen

⁵¹ Isis på Kunsthistorisches Museum Wien, Kunsthistorisches Museum Wien, Bild från deras hemsida <https://www.khm.at/objektdb/detail/50667/> (hämtat 1 september 2018).

⁵²Museo Archeologico Nazionale di Napoli (bild från wikimedia), *Isis-Fortuna*, (hämtat 7 Mars 2018) https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fortuna_Isis_MAN_Napoli_Inv6368.jpg.

håller i ett musikinstrument, ett vattenkärl och har en liten krona med något som liknar palmlblad på huvudet.⁵³

Den första skulpturen *Isis* på Kunsthistorisches Museum Wien är gjord av svart och vit marmor och är 130 cm hög. Den är från runt år 200. Den är skapad från en grekisk modell från 400 år före Kristus och finns idag på Kunsthistorisches Museum Wien i Österrike. Den andra skulpturen *Isis-Fortuna* är 244 cm hög och är utställd på Museo Archeologico Nazionale di Napoli i Italien. Skulpturen är gjord av vit och svart marmor och var en gång menad som Fortuna-Isis men har restaurerats av Faustina den yngre som avbildade skulpturen som ett porträtt av sig själv som gudinnan Demeter. Den andra skulpturens huvud, händer och ben är sentida reparationer. Skulpturen *Isis-Fortuna* är skapad runt år 200. Den tredje skulpturen *Isis* på Musei Capitolini är gjord av vit marmor och har en höjd på 179 cm. Den är från runt år 117–138 och upptäcktes i Hadrianus villa nära Tivoli.

De tidigare stegen visar att den största skillnaden mellan den första skulpturen, *Isis* på Kunsthistorisches Museum Wien, och den tredje skulpturen, *Isis* på Musei Capitolini, är storleken. *Isis* på Musei Capitolini är större än *Isis* på Kunsthistorisches Museum Wien. En annan skillnad är att *Isis* från Musei Capitolini består endast av vit marmor medan de två tidigare skulpturerna är gjorda av vit och svart marmor. Motiven är tillräckligt överensstämmande att man kan anta att detta kan ha varit en vanlig version av gudinnan under denna period. De kan också haft ett gemensamt ursprung och de var inspirerade av samma grekiska skulptur som *Isis* på Kunsthistorisches Museum Wien.

Den andra skulpturen, *Isis-Fortuna* på Museo Archeologico Nazionale di Napoli är den skulptur med mest avvikelser från de andra två. I högra handen håller hon det jag antar är korn och hennes vänstra hand håller i hennes klänning istället för ett vattenkärl. Dessa skillnader antar jag är nyare detaljer då hennes händer är nya reparationer. Då Faustina avbildade sig själv som Demeter och Demeter var gudinna över skörd så det är bara naturligt att de skulle ha låtit skulpturen hålla i korn för att symbolisera detta. Som en avbild av Faustina den yngre så är *Isis-Fortuna* på Museo Archeologico Nazionale di Napoli med stor risk avsedd som ett porträtt inte en religiös skulptur.

Alla tre av skulpturerna är traditionella romerska skulpturer med bara några få symboler som visar att de är avbildade efter Isis. Musikinstrumentet som kallas för Sistrum är en traditionell symbol för Isis under romarnas tid även om symbolen ursprungligen tillhörde Hathor.

⁵³ Musei Capitolini, *Statue of Isis*, http://www.museicapitolini.org/en/percorsi/percorsi_per_sale/palazzo_nuovo/sala_del_gladiatore/statua_di_iside (hämtat 13 mars 2018).

Åskådaren av skulpturerna kan se palmladskronor på huvudena. Vattenkärlet kallas för Oenochoe och ska symbolisera Nilen. Knuten under bröstet är också en vanlig symbol och kallades för Isisknuten. Den ska likna en Ankh som är symbolen för livet.

3.2 Analys av Isis-Fortuna på Walters Art Museum

Skulpturen *Isis-Fortuna* på Walters Art Museum föreställer en kvinna med ett horn av frukter i vänstra handen och något som inte går att utskilja i högra handen. Motivet står upp i lätt böjd form. Vänstra armen är formad som ett v medan den högra hänger längst hennes kropp. På huvudet har hon två horn med en solskiva i mitten. Skulpturen har en grådaskig färg med gröna missfärgningar som är mest tydlig på kronan och vid basen som ser ut som foten av en kolonn.⁵⁴

Skulpturen *Isis-Fortuna* på Walters Art Museum är 11,4 cm hög och 5,2 cm bred. *Isis-Fortuna* på Walters Art Museum är gjord av brons. Den upptäcktes i Boscoreale i Italien och är från Pompeji. Den är utställd på Walters Art Museum som ligger i Baltimore. Den hittades tillsammans med fem andra skulpturer. Man hittade dem i ett lararium som är ett litet kapell i privata hem. Skulpturen är daterad runt år 100.⁵⁵

Det skulle kunna antas att föremålet i skulpturen högra hand, som inte går att utskilja, kan vara ett roder då detta ofta var associerat med både Isis och Fortuna. Symbolerna som hör till *Isis-Fortuna* på Walters Art Museum, som ett horn med frukter och ett roder, är symboler för Fortuna som är ödets och sjöfararnas gudinna. Isis associerades med sjöfart och de två gudinnor, Fortuna och Isis, användes ofta tillsammans. Hennes association med sjöfart kan ha varit en påverkan av Isissektens manliga medlemmar som enligt tidigare forskning utgjorde majoriteten av sekten.⁵⁶ De spred avbilden av Isis och de flesta av dem var sjömän och handelsmän. Sjömän och handelsmän skulle vara mer intresserade av en gudinna som kunde beskydda dem på havet.

Skulpturen *Isis-Fortuna* på Walters Art Museum, som hittades i ett kapell, användes för privat dyrkan. Få tempel skulle använda en sådan liten skulptur av gudinnan. Romerska skulpturer i tempel verkar dessutom ofta vara i marmor. *Isis-Fortuna* på Walters Art Museum är en av de minsta av de romerska konstverken i studien. Skulpturen är daterat till år 100 och

⁵⁴ The Walters art Museum, *Isis-Fortuna*, (hämtat 13 Mars 2018), <http://art.thewalters.org/detail/40870/isis-fortuna-3/>.

⁵⁵ The Walters art Museum, *Isis-Fortuna*, (hämtat 13 Mars 2018).

⁵⁶ Takács, Sarolta A., 1994 sid 6–7.

Pompeji förstördes av Vesuvius år 75.⁵⁷ Detta betyder att skulpturen var relativt ny när Pompeji begravdes.

En intressant detalj är de två hornen med en solskiva i mitten. Detta var en symbol för Hathor som Isis tog över. Detta var en symbol som ingen annan skulptur eller målning hade bland de romerska konstverken som analyserats i studien. Antagligen för att det var en egyptisk symbol och inte hade någon betydelse för romarna. Detta är av intresse då även andra skulpturer som *Isis* på Naples National Archeological Museum som också hittades i Pompeji visar fler tecken på egyptiskt ursprung. Detta kan betyda att Isiskulten var populär i Pompeji eller om de hade en nära relation med Egypten.

3.3 Analys av Isis på Museo Archeologico Nazionale di Napoli

Skulpturen *Isis* på Museo Archeologico Nazionale di Napoli har en fot framför den andra som om skulpturen tar ett steg. Den har även strikta former och en lätt böjd arm som bryter mot den strikta formen. Kvinnan har en lång klänning som slutar under de nakna brösterna och i midjan hålls upp av ett bälte dekorerat med ett ormhuvud. Den vänstra armen faller längst hennes kropp och hon håller i en knut medan hennes högra arm är lätt böjd och hon håller i ett föremål. På huvudet så bär hon en krans med fem blommor. *Isis* på Museo Archeologico Nazionale di Napoli står lutan mot en trädstam och man kan se färgrester på skulpturen.⁵⁸ Skulpturen *Isis* på Museo Archeologico Nazionale di Napoli upptäcktes i nordöstra hörnet av Isistemplet i Pompeji och har daterats till år 41–54.⁵⁹ Vilket är runt 30–20 år innan vulkanen Vesuvius förstörde Pompeji. Idag står skulpturen på Museo Archeologico Nazionale di Napoli tillsammans med andra fynd från Isistemplet på Pompeji.

De tidigare stegen visar att *Isis* på Museo Archeologico Nazionale di Napoli inte har ett traditionellt romerskt utseende. Gudinnan bär avslöjande kläder som skulle kunna associera henne med Afrodite eller Venus som ofta var naken för att symbolisera fertilitet. De nakna brösterna skulle också kunna symbolisera moderskap. Hennes hår är flätat istället för den traditionella frisyren av lockigt uppsatt hår och de har använd egyptiska symboler som en Ankh och ormar. Knuten hon håller i med vänster arm är en Ankhsymbol medan det förstörda objektet i högra armen antagligen var ett sistrum eftersom detta var en vanlig symbol för

⁵⁷ Nationalencyklopedin, *Pompeji*, <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/pompeji> (hämtat 2018-10-29).

⁵⁸ Museo Archeologico Nazionale di Napoli, Utställningen (Tempel of Isis), *Isis* (bild), <https://www.museoarcheologiconapoli.it/en/room-and-sections-of-the-exhibition/temple-of-isis/> (hämtat 2 Mars 2018).

⁵⁹ Nationalencyklopedin, *Pompeji*, <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/pompeji> (hämtat 2018-10-29).

gudinnan under romersk tid. I kransen finns ett hål för ytterligare dekorationer och museet föreslår att det en gång höll en lotusblomma eller en hatorica krona. Färgresterna på skulpturen tyder på att skulpturen en gång var målad. Skulpturen har många influenser från Egypten och ger intryck av att Isistemplet på Pompeji föredrog den egyptiska Isis framför den grekiska versionen av gudinnan som var populär under den romerska tidsperioden.⁶⁰

Skulpturen hittades i Isistemplet och till skillnad från *Isis- Fortuna* på Walters Art Museum, som hittades i ett privat hem, så användes *Isis* på Museo Archeologico Nazionale di Napoli antingen för allmän dyrkan eller som ett konstverk för allmän estetisk uppskattning. Med tanke på att Isistemplet var en plats för dyrkan så antar jag att dess främsta syfte var som ett kultföremål och inte som ett konstverk.

Skulpturen *Isis* på Museo Archeologico Nazionale di Napoli en gång var målad i flera olika färger. Detta var en symbol i sig själv. Isis sågs som en gudinna över världsalldet. Hon bar ofta sju dräkter som skulle representera de sju himlakropparna solen, månen, Venus, Jupiter, Mars och Saturnus och Mercurius. Bar hon inte sju dräkter utan bara en så använde man sju olika färger för att symbolisera detta.⁶¹ Det är inte helt omöjligt att färgresterna skulle kunna vara associerat med detta.

3.4 Analys av freskomålningen från Pompeji

Freskomålningen ser ut att vara uppdelad i två zoner. På den vänstra sidan ser man en behornad kvinna med färgstarka färger i blått och mörklila. På högra sidan ser man en liggande kvinna med vita kläder och mjuka pastellfärger. Färgerna är betydligt ljusare bakom kvinnan till höger och detta gör att denna kvinna ser ut att belysas av ljus från himmelen.

Kvinnan till höger i freskomålningen sitter ner i en vit traditionell romersk klänning med en orm i sin vänstra hand och med den högra så välkomnar hon den behornade gudinnan. Kvinnan till höger har en krokodil vid fötterna och på hennes vänstra sida ser man ett litet barn. Bakom den vitklädda kvinnan så ser man en man som håller i ett musikinstrument och en symbol med en stav och två ormar.⁶²

⁶⁰ Naples National Archeological Museum, Utställningen (Tempel of Isis), Isis (bild), <https://www.museoarcheologicoNapoli.it/en/room-and-sections-of-the-exhibition/temple-of-isis/> (hämtat 2 Mars 2018).

⁶¹ Marcovich, Miroslav, *Studies in Graeco-Roman religions and Gnosticism*, Brill, Leiden, 1988 sid 53-54.

⁶² *Freskomålning av Isis och Io från Pompeii*. Är lokaliserad på Museo Archeologico Nazionale di Napoli, (hämtat 4 april 2018) https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pompeii_-_Temple_of_Isis_-_Io_and_Isis_-_MAN.jpg.

Freskomålningen är från Isistemplet i Pompeji. Målningen innehåller guden Harpokrates som ansågs vara Isis son och gud av god lycka. Han associerades ofta med Eros då hans mor associerades med Afrodite. Harpokrates- Eros var speciellt populär i Pompeji då det finns gott av avbilder av denna gud på Pompeji.⁶³ Majoriteten av freskomålningarna i Isistemplet undviker att avbilda gudinnan och de flesta föreställer präster av Isiskulten eller symboler som ormar.

Som jag nämner i de tidigare två stegen så ska freskomålningen visa myten om Io. Io sades vara dotter till kungen av Argos och älskades av Jupiter.⁶⁴ Myten ska föreställa när hon blev kidnappad av Jupiter men blev tvungen att fly från Jupiters maka Juno. Io sökte skydd vid Nilen.⁶⁵ Mannen som bär Io, den behornade kvinnan, är guden Nilus eller Neilos som ska representera Nilen och hur den bär Io till Isis som välkomnar och beskyddar henne.⁶⁶ Io och Isis har ofta associerats med varandra då de båda framställs som behornade gudinnor i denna freskomålning.⁶⁷ Här är det endast Io som har horn medan Isis bär en guldkrans. Io var, förutom hennes associering med kor, även en månggudinna. Vilket var även något som förknippades med Isis. Det fanns flera likheter mellan gudinnorna vilket skulle förklara hennes närvaro i Isistemplet tillsammans med den betydelse Isis hade i myten om Io.⁶⁸ Symbolerna, som mannen bakom Isis håller i, är ett sistrum och staven med två ormar är en Kaducé. Kaducé kallades också för Hermes stav och symboliserade helande. Det var också en symbol för Thot.⁶⁹

De två olika sidorna, Io och Isis, ger en stark kontrast till varandra då Isis sida representeras av vita dräkter medan Io sida är betydligt mer färggrann. För mig så ser Isis sida mer gudomlig ut då vi idag associerar vit med gudomlighet, renhet och godhet medan de färggranna Io nästan får en atmosfär av en människa som möter en gud. Det är inte helt omöjligt att denna kontrast är ett medvetet val då detta är två olika gudomar från två olika kulturer som möts och man ville troligen framställa skillnaderna för att klargöra detta.

⁶³ Marcovich, Miroslav, 1988 sid 41-43.

⁶⁴ Nationalencyklopedin, Io, <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/io> (hämtat 2018-11-16).

⁶⁵ Swetnam-Burland, Molly, *Egypt in Italy: visions of Egypt in Roman imperial culture*, Cambridge University Press, New York, NY, 2015 sid 125.

⁶⁶ Atsma, Aaron J. *f41.1 Io, Nile & Isis*, Freskomålning från Pompeji, (hämtat 18 mars 2018).

⁶⁷ Swetnam-Burland, Molly, 2015 sid 125-126.

⁶⁸ Salisbury, Joyce E., 2001 sid 165.

⁶⁹ Friedlander, Walter J., *Golden Wand of Medicine: A History of the Caduceus Symbol in Medicine* (Contributions in medical studies, no. 35) [Elektronisk resurs], Praeger, 1992 sid 5-6 och 61-62.

3.5 Analys av Isispanelen

Det sista konstverket är en panel som har ett romerskt utseende. Målningen är av en kvinnas ansikte. Hon är besmyckad med lockarna och en krans tillsammans med en dräkt i bruna färger. Kvinnan avbildad på panelen har enorma ögon och hon ses framifrån. Hon har en otydlig symbol på huvudet.⁷⁰

Panelen är en tempera på trä och daterad år 180–200 vilket gör detta till en av de yngsta av konstverken jag har tagit med i analysen och den är tillverkad under romersk tid även om man inte vet var den är skapad. Den upptäcktes dock i Egypten och är just nu utställd på Getty Villa i Los Angeles.

Som de tidigare stegen föreslår så har panelen av Isis mer gemensamt med freskomålningen från Pompeji än de egyptiska målningarna. Konstnären är okänd och det är inte omöjligt att konstnären kan ha varit grekisk eller romersk med tanke på att panelen gjordes som en uppsättning med guden Sarapis istället för Osiris.⁷¹ Panelen är kategoriserad som egyptisk men stilen är grekisk eller romersk. Vilket är en av anledningarna till att den är analyserad med de romerska konstverken i denna studie. Detta kan man se på det smala ansiktet och de stora ögonen som var vanliga bland till exempel romerska mosaikporträtt. Färgerna i allmänhet är inte starka dock är det osäkert om detta var medvetet eller om färgerna har bleknat med tiden. Den otydliga symbolen på huvudet är antagligen en orm som ska föreställa en Uraeus.

Panelen har få av de traditionella symbolerna från Romarriket. En av de få romerska symboler är kransen som ser ut att vara av palmlblad. Symbolen på huvudet är antagligen en soldisk och ett ormhuvud. Dessa symboler är tecken på att detta skulle kunna vara Isis men eftersom bilden inte är tydlig så är det svårt att avgöra. Hade inte panelen varit kategoriserad som Isis så hade jag antagit att det var ett porträtt av en prästinna eller en faraons dotter. Tempeldekorationer brukar ofta vara betydligt mer extravaganta så detta var antagligen för ett privathem. Panelen är dessutom av trä så den borde vara billigare än skulpturerna som ofta var gjorda av brons eller marmor. Det talar för att panelen var för privat användning.

⁷⁰ *Panel av Isis*, från Getty Villa, Los Angeles (hämtat 4 april 2018)

<http://www.getty.edu/art/collection/objects/7146/unknown-maker-panel-with-painted-image-of-isis-romano-egyptian-ad-100-200/?objectid=undefined>.

⁷¹ The J. Paul Getty Museum, *Panel with Painted Image of Isis*, (hämtat 18 mars 2018).

4. Semiotisk analys

4.1 Semiotisk analys av de egyptiska konstverken

De vanligaste symbolerna i egyptisk konst för Isis är handen över bröstet, den egyptiska kobran som kallades för Uraeus, hieroglyfen Aset och Ankhsymbolen. Uraeus, den egyptiska kobran, var en symbol för Egyptens krona. Isis namn, Aset, representerar tronen och visar att hon spelade en viktig roll för den regerande faraon. Både för att beskydda denna och beskydda tronens framtid. Hon symboliserades även av Isisknuten som hette Tyet på egyptiska och är besläktad med Ankhsymbolen som representerade liv. Hon avbildades ofta med vingar som hon ofta omfamnar sin make eller en farao med som om hon beskyddar denna person. Detta skulle även kunna vara ett sätt att visa hennes hängivenhet till personen.⁷² Asethieroglyfen byttes ut mot en soldisk mellan två horn. Hathor kan representeras av en soldisk mellan två kohorn, en ko, ett lejon eller en sykomor. Hon blev absorberad senare av Isis och Isis tog över denna symbol när hon slogs samman med kogudinnan Hathor.⁷³

Handen över bröstet som syns i *Isis och Horus* skulpturen skulle kunna symbolisera moderskap. Gesten att ha sin hand över ena bröstet var ofta associerat med Isis och var ett säkert sätt att knyta sig till gudinnan. Detta kan bland annat ses i *Bysten av Isis* på Princeton University Art Museum. Bysten är från 750–656 före Kristus och man tror att kvinnan kan vara Shepenwepet II. Hon har handen över ena bröstet för att visa sitt nära band med gudinnan.⁷⁴

Palmkronan, som skulpturen *Isis-Afrodite* på Petit Palais bär, ska symbolisera den feniciska fruktbarhetsgudinnan Astarte. Astarte och Isis är ofta ansedda att vara samma person. Detta är något man kan se i Isidorus hymner till Isis, som upptäcktes i Isistemplet i Medinet Madi, där han beskriver att syrianerna kallar henne för Nanaia, Artemis och Astarte.⁷⁵ Palmkronan verkar dock vara något som dyker upp under senare egyptisk tid och i grekiska skulpturer. Den egyptiska Isis hade inga associationer med palmer eller palmblad. Detta var något som tillhörde guden Heh som Isis inte hade något med att göra.⁷⁶ Jag skulle tro att palmbladen var ett sätt att symbolisera att Isis var en egyptisk gudinna då grekerna och senare romarna ofta använde sig av palmkronan när de skapade konstverk med Isis som motiv. Detta kan bland

⁷² Hart, G. 2005, *The Routledge dictionary of Egyptian gods and goddesses*, 2nd edn, Routledge, London; New York. Sid 80.

⁷³ Hart, G. 2005, sid 62–63.

⁷⁴ J. Michael Padgett, *New Acquisition: Bust of Isis*, Princetons University Art Museum, (hämtat 15 februari 2018) <http://artmuseum.princeton.edu/story/new-acquisition-bust-isis>.

⁷⁵ Isidorus, *Hymns to Isis*, (Hämtat 23 februari 2018).

⁷⁶ Hart, G. 2005, sid 66.

annat ses i panelen av Isis, skulpturen *Isis- Fortuna* från Museo Archeologico Nazionale di Napoli och freskomålningen där alla har palmblad på huvudet. *Isis-Afrodite* på Petit Palais och Panelen av Isis är från den grekiska perioden i Egyptens historia medan de andra två är romerska konstverk. Vilket ger ett intryck av att palmbladen var en grekisk eller romersk symbol som kunde användas även i ptolemeiska konstverk.

Symbolerna i väggmålningarna var fler till antalet och hade mer variation i sin betydelse. Till exempel så betyder de utspridda vingarna från hennes armar, något som syns i Seti I gravkammare i kungarnas dal och reliefen från Philaetempet i Egypten, att hon beskyddar något. Bilden av Isis när hon står bakom sin make på tronen med händerna upplyfta är vanlig i Abydostempet och gudinnan byts där ut i många av bilderna mot andra gudar som bland annat Anubis, Maat, Horus och Nephtys. Gudarna är semiotiska symboler i detta fall. Seti står ofta framför den tronade Osiris och gudarna bakom Osiris ska symbolisera vad Seti söker eller åtminstone vad scenen handlar om. Anubis är den som väger själar så när han står bakom Osiris så ska Seti själ bli vägd. När Maat, gudinnan av rättvisa, ordning och lag, står bakom Osiris så blir Setis granskad eller dömd. Isis är ofta en beskyddare av faraoner så det är inte omöjligt att Seti söker beskydd i dessa scener med Isis bakom tronen.

Enligt mig så förefaller nästan de egyptiska målningarna ha använt symboler på samma sätt som hieroglyfer. De användes för att föra fram en berättelse. Till exempel, Osiris med sin maka Isis som bär på en Ankhsymbol kan berätta att scenen är myten om hur Isis återuppväckte Osiris från de döda. Om Isis breder ut sina vingar runt en kungskobra så beskyddar hon den kungliga familjen eller hela Egypten. Relieferna visade ett djupare sätt att använda symboler i jämförelse med de egyptiska skulpturerna där symbolerna användes mer för att associera med element, som med den kungliga familjen, eller med andra gudar som Horus.

4.2 Semiotisk analys av de romerska konstverken.

Musikinstrumentet, sistrum, är en vanlig symbol för Isis under romersk tid då hon ofta framställdes med ett sistrum men från början var detta en symbol för Hathor.⁷⁷ Oenochoe, kärlet som syns i skulpturen *Isis* på Kunsthistorisches Museum Wien, är en symbol för Nilen och hennes make Osiris som ofta associerades med Nilen.⁷⁸ Isis med en svart dräkt ska symbolisera henne som en månggudinna. Hon var ofta associerad med himlen och astrologiska fenomen som stjärnorna och månen. Andra symboler är blombuketten som *Isis-Fortuna* på

⁷⁷ Teissier, Beatrice, *Egyptian iconography on Syro-Palestinian cylinder seals of the Middle Bronze Age*, University Press, Based on thesis (D.Phil.) -- University of Oxford, 1989., Fribourg, Switzerland, 1996 sid 107.

⁷⁸ Kunsthistorisches Museum Wien, *Isis*, (hämtat 6 Mars 2018).

Museo Archeologico Nazionale di Napoli bär på. Detta var antagligen en symbol för gudinnan Demeter. *Isis-Fortuna* på Museo Archeologico Nazionale di Napoli har reparerats så många gånger att det är svårt att avgöra dess ursprungliga form.

En annan symbol i freskomålningen från Pompeji, förutom sistrumet, är en Kaducé. Symbolen föreställer två ormar som cirklar en stav. De två ormarna var en gång två band som omringade en olivkvist. Den var då associerad med fred och handel. Kaducé är också kallad för Hermes stav och är inte en vanlig förekommande symbol för Isis. Den associerades med den grekiska Hermes eller den romerska Mercurius. Hermes i sin tur associerades ofta med Thot, den egyptiska guden av visdom och skrift.⁷⁹ Det är inte helt omöjligt att prästen på freskomålningen ska vara Hermes eller Thot men detta är osäkert. Hermes spelade in viktig roll i myten om Io då han var den som befriade henne från Juno som hade fängslat henne.⁸⁰

I den egyptiska semiotiska analysen så tar jag upp palmkronan som är sällsynt egyptisk symbol men blir vanlig senare i de egyptiska konstverken skapade under romersk tid. I de romerska så är denna symbol alltid närvarande i form av en palmkrona eller en palmkvist. Från vad jag kan utskilja så är detta inte en symbol för Isis utan var ett sätt för romerska verk att markera gudinnans ursprung som en egyptisk gudom. Detta antar jag då jag finner en brist på andra associationer till denna symbol. Palmträdet var i antika Grekland en symbol för seger och associerades med Nike som ofta hade en palmkvist i sin hand. Senare så tog romarna upp gudinnan och bytte om hennes namn till Victoria.⁸¹ Men jag kunde inte hitta några bevis på att Nike hade några band med den egyptiska gudinnan. Palmkvisten kan ha varit en symbol för seger som med Nike men detta förklarar inte palmkronan som var en vanligare symbol i konstverken än en palmkvist. Jag kan bara anta att palmbladen var en symbol för Egypten som hade gott om denna produkt i sitt land.

Jag anser att symbolerna i de egyptiska skulpturerna och romerska konstverken har en liknande funktion. De verkar representera ett ord. Till exempel så ska vattenkärlet representera Nilen och palmbladen ska representera Egypten. De romerska konstverken och de egyptiska skulpturerna hade enklare symboler än fr egyptiska väggmålningarna där symbolerna lämnade ett intryck av att berätta en historia. Flera symboler tillsammans lämna ett djupare budskap. I de egyptiska skulpturerna och romerska konstverken så verkade symboler ha en mer praktisk funktion i att de enkelt skulle visa vad motivet hade för budskap. Ett exempel skulle kunna vara vilket religiöst syfte en gudinna hade.

⁷⁹ Friedlander, Walter J 1992 sid 5–6 och 61–62.

⁸⁰ Salisbury, Joyce E., *Encyclopedia of women in the ancient world*, ABC-Clío, Oxford, 2001 sid 165.

⁸¹ Stančo, L. 2015; 2013;., *Greek Gods in the East: Hellenistic iconographic schemes in Central Asia*, Charles University in Prague, Karolinum Press, Prague. Sid 177.

5. Analys av de två representationerna av gudinnan

5.1 Isissymboler i konstverken

För att svara på den första frågan, vad gudinnan symboliserade, i frågeställningen måste man sammanfatta de symboler som har analyserats i den semiotiska analysen. De egyptiska symbolerna visar att hon associerades med den kungliga tronen, liv och återfödelse men i egyptisk konst verkar gudinnan ha flera olika roller. I äldre konstverk verkar hennes roll vara bunden till Horus, Osiris och den egyptiska tronen. Under senare tid började hon ta över andras roller som jordgudinna, fruktbarhetsgudinna och beskyddare. Hon var oftast representerad som en moder. I den romerska konsten är hennes roller mer fokuserade på jordgudinna och fruktbarhetsgudinna. Hennes roll som moder och beskyddare verkar ha förminskad vilket är av intresse då Isis, från texter och psalmer som har hittats, fick en betydligt större roll i senare år i Egypten men hennes roll verkade förminska i den romerska konsten. Inte för att hennes roll hade mindre värde men den var betydligt mer fokuserad då hon ofta framställdes som en symbol för mer specifika syften. Istället för att vara beskyddare för ett helt land eller för den kungliga familjen så blev hon en gudinna som man tillbad för att till exempel få beskydd när man seglade.⁸²

I egyptiska målningar var Isis sällan ensam. Isis tillhörde ofta en enhet. Det kan vara en familj, eller en scen där hon beskyddar eller ger stöd i bakgrunden. Detta är något som de egyptiska målningarna verkar ha gemensamt med de romerska målningarna. Inte i någon av de två målningarna som jag valde ut, freskomålningen och panelen, var gudinnan ensam. Panelen målades som en serie med hennes grekiska make Sarapis och i freskomålningen avbildades Isis med Io.

I nästan ingen av målningarna, varken i egyptiska eller romerska, så verkade Isis vara huvudpersonen i fokus. Hon var nästan alltid en symbol eller en del av ett större sammanhang. I till exempel väggmålningen från gravkammaren för Seti I som är placerad i Konungarnas dal så är hon ensam på bilden med sina vingar utspridda men här så var hon mer en symbol för beskydd.⁸³ Hon beskyddar gravkammaren och dess innehåll. Hon har liknande syfte i reliefen från Philaetempel där hon sprider sina vingar omkring sin make Osiris som

⁸² Kockelmann, Holger, 2008 sid 13–20.

⁸³ *Muralmålning av Gudinnan Isis*, (Bild från Wikimedia), (hämtat 21 mars 2018).

för att beskydda honom. Även i de romerska målningarna finns ett liknande mönster. I freskomålningen så är motivet myten om Ios flykt till Egypten. Inte i någon av dessa konstverk är hon huvudpersonen utan hon är en sidokaraktär eller delar fokus med en annan gud eller gudinna.

De romerska konstverken har tre vanliga symboler. Dessa är vattenkärlet, sistrumet och palmladen. En intressant skillnad mellan de egyptiska och romerska målningarna är atmosfären runt gudinnan. I den romerska målningen framställs hon på många sätt som en person med symboler som ska föra fram vad hon gör eller representerar. I de egyptiska målningarna får man intrycket av att hon är en symbol och inte en person. Oavsett om hon ska föreställa Egypten, den egyptiska tronen eller ett mer abstrakt intryck som beskydd. Ett exempel skulle kunna vara en av relieferna av Seti I från Abydostemplet. Reliefen föreställer Horus sittande på en tron medan Seti I ger gåvor till Horus. Bakom Seti I står Isis med symbolen för tronen över huvudet och händerna upphöjda mot Seti I huvud som om hon välsignar honom. I denna bild så får jag ett intryck av att hon inte är där i egenskap av en gudinna utan mer som en mer konkret symbol för tronen. Som för att klargöra att mannen framför Horus har tronen bakom sig eller beskydd av tronen i någon form.

5.2 Användningen av Isis i egyptisk respektive romersk konst

Den andra frågan är hur gudinnan Isis användes i egyptisk respektive romersk konst. Men för att förstå svaret så måste man först förstå varför hon skapades och av vem. Konstverken av gudinnan användes både inom det privata rummet och det offentliga rummet både i den romerska och den egyptiska konsten. Skillnaden mellan konstverken från Egypten och romarriket verkar vara i hur de skapades och av vem de användes av. De egyptiska skulpturerna och konstverken tillverkades av präster för att användas i tempel eller privat bruk i hem.⁸⁴ Massproducerade skulpturer hade en tendens till att vara av billigare material och speciellt vara stöpta i samma form så de är av samma motiv. Detta är något man kan se i till exempel den sittande skulpturen av Isis med Horus-barnet och det är inte otänkbart att om de massproducerades för privata hem. Denna form av Isis har spridit sig vida vilket är antagligen varför det finns teorier att denna form av gudinnan kan ha påverkat bilden av den kristna jungfru Maria med Jesusbarnet.⁸⁵ Analysen antyder att det inte var ovanligt för skulpturer att

⁸⁴ Hartwig, Melinda K, 2015 sid 417.

⁸⁵ Lie, Henry och Feldman, Marian, *Statuettes of Isis and the Horuschild*, Harvard art Museum, (hämtat 15 februari 2018).

dekorera privata hem och de hade ett religiöst syfte. De användes för att välsigna hem och för tillbedjan.

Det samma kan sägas om grekisk och romersk konst. De romerska konstverken skapades av konstnärer som specialiserade sig på att till exempel skulptera eller måla. Skapandet av konstverken var sponsrat av senatorer och religion hade sällan något med huvudsyftet om varför en skulptur skapades. Men det var inte helt uteslutet att de kunde brukas i ett religiöst syfte. Det är inte omöjligt, som med *Isis* på Kunsthistorisches Museum Wien, att skulpturerna var kopior av grekiska skulpturer eller har reparerats som verkliga personer, som *Isis-Fortuna* på Museo Archeologico Nazionale di Napoli som nu är en modell efter Faustina den yngre. Syftet med konstverken kan förändras beroende på vem som skapat dem och hur de har förändrats med åren.

Syftet med de romerska skulpturerna är mer osäkra. Skulpturerna från Pompejis tempel till Isis var utan tvekan för religiös dyrkan. Den mindre skulpturen *Isis-Fortuna* på Walters Art Museum som har hittats i ett privat kapell i ett hem på Pompeji är en av dem. Det är inte helt omöjligt att hemmet kunde ägas av till exempel en präst som Walters Art Museum föreslår med *Isis-Fortuna* skulpturen.⁸⁶ Medan andra skulpturer, som *Isis* på Musei Capitolini, upptäcktes i villor som Hadrianus villa nära Tivoli. Byggnaden är ritad av en okänd arkitekt men är sponsrad av kejsare Hadrianus och är skapad runt 125–135. Hadrianus villa är en plats för avkoppling och är en plats som är byggd för att representera alla platser Hadrianus hade besökt vilket inkluderade Egypten. Hadrianus villa är i sin helhet ett konstverk i sig själv och allt dess innehåll är menat att beundras som konstverk inte som en plats för tillbedjan.⁸⁷ Det är inte otänkbart att även *Isis* på Kunsthistorisches Museum Wien och *Isis-Fortuna* på Museo Archeologico Nazionale di Napoli är skulpturer menade att vara endast konstverk då de påminner mycket om skulpturerna av romerska senatorer och kejsare i sin stil och presentation.

Det är lite svårare att avgöra målningarnas syfte. Melinda Hartwig nämner i sin bok, *A Companion to Ancient Egyptian Art*, att egyptiska målningar och reliefer kunde ha flera olika syften. Många av dem var inte avsedda som konstverk då de målades i gravkammare. Gravkammare var endast avsedda att innehålla kroppen av en död person. Dessa konstverk skulle endast beskådas av denna persons ka, själ, och var inte avsedda att beskådas av oss som vi gör idag. Detta lämnar en stor kontrast mellan de egyptiska väggmålningarna och skulpturerna då skulpturerna oftast var i offentliga platser som tempel och ibland på större

⁸⁶ The Walters art Museum, *Isis-Fortuna*, (hämtat 13 mars 2018).

⁸⁷ Castex, Jean, *Architecture of Italy* [Elektronisk resurs], 2008 sid 161-163.

bostäder som användes av överklassen för att imponera på gäster eller visa upp sin rikedom. Skulpturerna kunde skådas av utomstående och kan bedömas som konst.⁸⁸

Den andra mer uppenbara användningen av väggmålningar och reliefer var propaganda. Skulpturer hade inte samma sätt att berätta en historia som den egyptiska väggkonsten så den hade inte samma användning men väggkonsten kunde användas för detta syfte. Det var en vanlig företeelse att tempel kunde ha bild av en faraon som hälsar, ger gåvor eller blir välsignad av gudar. Detta kan anses vara propaganda då dessa konstverks syfte var att få faraonerna att verka närmare gudarna och få de som bevittnar konsten att föreställa sig faraon som en gud. Något som faraonerna förlitade sig på för att härskas.⁸⁹

För att sammanfatta användes Isis som propaganda och i religiösa syften i Egypten och i romarriket så användes hon i religiösa, estetiska konstverk och även som propaganda. Även om det är svårt att avgöra så kan det estetiska syftet verka fattas i de egyptiska konstverken och detta är antagligen varför äldre forskning ofta hade utlägg till varför egyptisk konst skulle ses som konstverk. Skillnaden verkar komma av vem som har skapat konstverken. I Egypten skapades de av präster medan i romarriket så gjordes de av konstnärer.

5.3 Tidsperioden för konstverken och dess inverkan på hur de framställdes

Den tredje frågan var från vilken tidsperiod konstverken kom ifrån och hur detta kan ha påverkat Isisavbilderna. I Egypten så verkar det finnas tre tidsperioder inom konst. Den egyptiska tidsperioden där Isis började kombineras med andra gudinnor. I äldre egyptisk konst så associerade Isis med tronen och hennes familj Osiris och Horus. Senare i egyptisk historia så börjar hon associeras med skörd, himmelen och moderskap. Detta är karaktärsdrag som hon har fått från andra gudinnor som Hathor och Astarte.

Den andra perioden var under den ptolemeiska dynastin när Isis förvandlades till en egyptisk gudinna med grekisk karaktär. Hon slogs ihop med grekiska gudinnor som Fortuna och Afrodite. Isis började ha karaktärsdrag av dessa och symboliserade fertilitet, kärlek och sjöfart. Under denna tid började hon framställas självständigt och behövde inte associeras med sin make eller son även om hon fick en ny make under ptolemeiska tiden.

Den tredje tidsperioden är den romerska tiden. I den tredje tidsperioden räknas den egyptiska konstverken från romersk tid och de konstverken från Romarriket in. Enligt mig så har de romerska verken tagit de grekiska avbilderna av gudinnan och lagt till vissa symboler för att

⁸⁸ Hartwig, Melinda K, 2015 sid 310.

⁸⁹ Hartwig, Melinda K, 2015 sid 312.

associera henne med Egypten. De uppenbara symbolerna under romarnas tid var ett sistrum, vattenkäril och palmlblad.

Undantaget bland de romerska konstverken kommer från ett geografiskt läge. Vilket är från staden Pompeji. Dessa konstverk hade betydligt mer egyptiska influenser även om vissa av symbolerna var från andra gudar som krokodilen vid Isis fötter i freskomålningen från Pompeji. Detta var en symbol för Sobek men här var det ett sätt att associera målningen med Egypten och Nilen. Det fanns dock andra tecken på egyptiska gudar även om de har förändrats till romerska gudar. Till exempel så finns det tecken på guden Hapy som representerade Nilen. I freskomålningen så blev floden Nilen till guden Nilus. Isis i målningen är antagligen en blandning av flera olika gudinnor som Demeter och Afrodite då Isis redan under romersk tid hade slagits ihop med flera gudinnor.⁹⁰

Detta var inte nödvändigtvis något som romarna hade gjort då Egypten själv hade börjat processen genom att förändra sin arkitektur och konstnärliga stil till grekisk. Detta inträffade under ptolemeiska eran och kan framförallt ses inom arkitektur. Under runt år 100 före Kristus så började tempel förvandlas till byggnader med grekisk karaktär. Till exempel så förändrades tempel, som det i Philae, från faraonisk arkitektur till ptolemeisk arkitektur.⁹¹ Bilden av Isis hade redan förändrats innan den grekiska stilen började användas i Egypten. Under många år så har Isis slagits ihop med många andra gudinnor, som Hathor och Astarte, och tagit över deras aspekter som jord- och kärleksgudinna.⁹² Detta kan vara en av anledningarna till att romarna verkade till exempel använda ett Sistrum som var en symbol för Hathor.⁹³

5.4 Målgruppen för konstverken

Den fjärde frågan gällde vem som var målgruppen för konstverken och svaret varierar beroende på om konstverket är en skulptur eller målning. I Egypten så användes väggmålningar av faraoner för propaganda och propaganda kräver att någon finns som mottagare. Det är osäkert om mottagaren ska vara folket eller en högre makt som gudarna själva. De väggmålningar som finns i gravkammare är inte menade att bevittnas av annat folk utan är reserverade för faraons själ.⁹⁴ Väggmålningar i allmänna tempel var uppenbarligen tillägnad troende och i religiöst syfte men vad jag har förstått så är inte dessa objekt för

⁹⁰ Hartwig, Melinda K, 2015 sid 417–418.

⁹¹ Hartwig, Melinda K, 2015 sid 416.

⁹² Wilkinson, Richard H., *The complete gods and goddesses of ancient Egypt*, Thames & Hudson, New York, 2003, sid 146.

⁹³ Teissier, Beatrice, 1996 sid 107.

⁹⁴ Hartwig, Melinda K, 2015 sid 310.

tillbedjan utan de var mer skrifter som förklarade med bilder vem gudinnan var och vad hon hade gjort. Detta är något som Melinda Hartwig tar upp även om hon ofta behandlar faraonerna i detta sammanhang. Hon nämner att relieferna användes ofta som ett sätt att visa faraons bedrifter. Bilder som föreställer myter är vanliga i de egyptiska templen och gravkammarna.⁹⁵

Tro var tillägnat skulpturerna som egyptierna ansåg kunde vara kärll för gudarnas själar.⁹⁶ Så skulpturerna verkade vara allmänna konstverk och det fanns även skulpturer som *Isis och Horus*. Dessa skulpturer var mindre och med sannolikt massproducerades de för privata hem. Så dessa skulpturer kunde antagligen köpas även av de av lägre samhällsklasserna.

Romerska målningar verkade ha ett estetiskt syfte och var mer väggdekorationer. Det är svårt att avgöra vem som använde konstverk som panelen av Isis. Panelen är en tempera av trä och jag skulle tro att detta var billigare än en freskomålning och antagligen kunde även de av lägre klasser ha råd med en tempera då hårdare material som sten krävde mer förberedelser för att bearbeta. Detta betyder att det kostade att bearbeta, frakta, bygga stenen. Trä var material som inte var lika lätt att få tag på i Egypten men det var lättare att importera och bearbeta så priset borde bli mindre.⁹⁷

Freskomålningar var ämnade för allmänna platser eller de villorna med rikare ägare. Även de romerska marmorskulpturerna var avsedda för de av högre samhällsklass då de var tyngre än till exempel bronsskulpturer. Det var svårt att bearbeta och frakta marmor. För att kunna göra detta krävdes större kostnader för konstverken vilket gjorde det svårt att använda privat om man inte hade status och en förmögenhet. Det var inte ovanligt att motivet kunde vara en rikare person avbildad som en gud/gudinna som i fallet med *Isis-Fortuna* på Museo Archeologico Nazionale di Napoli. Undantaget i romarrikets fall är de skulpturer från Pompeji som verkar ha samma målgrupp som de egyptiska skulpturerna då de är gjorda för religiösa syften.

I tidigare forskning så har Sharon Kelly Heyobs studier visat att en stor mängd av Isissektens medlemmar är män och eftersom Isissekten är den organisation som har spridit och tillbad henne så är det tänkbart att konstverken har påverkats av sektens medlemmar som i detta fall hade en stor mängd medlemmar av manligt kön.⁹⁸

⁹⁵ Hartwig, Melinda K, 2015 sid 351–357.

⁹⁶ Hartwig, Melinda K, 2015 sid 7.

⁹⁷ Hartwig, Melinda K, 2015 sid 176–177.

⁹⁸ Takács, Sarolta A., 1994 sid 6–7.

6. Sammanfattning

Syftet med undersökningen är att granska en avbild, i detta fall gudinnan Isis, för att se hur hon avbildades av två olika kulturer vilket i detta fall är Egypten och Rom. Tanken är att kunna se skillnaden/likheten i hur de såg och avbildade gudinnan. Frågeställningen hade semiotisk grund och har fokuserat på symboler och dessas innebörd i konstverken. Frågeställningen behandlar även målgruppen och geografiskt läge då detta kan besvara vad konstverken hade för syfte och hur detta syfte kan ha förändrats med tiden i de två olika kulturerna.

De egyptiska konstverken hade symbolen Aset och Uraeus i äldre konstverk. I de yngre konstverken så hade många av Isis symboler, som soldisken mellan två horn och sistrumet, tagits från andra gudinnor då Isis hade slagits ihop med dessa gudinnor. Under den Ptolemeiska dynastin så blev konstverken av Isis mer grekiska och hon slogs ihop med gudinnor som Afrodite och Fortuna. Under denna tid så blev Isis mer självständig från sin make och sin son i konstverken hon avbildades i. Under den romerska perioden tog man den grekiska versionen av Isis och lade till symboler som vattenkärll och palmlblad för att symbolisera att detta var en egyptisk gudinna. Det enda undantaget under romersk period verkar vara konstverk från Pompeji som hade hämtat många influenser från Egypten.

Egypten skapade sina konstverk för propaganda och religiösa syften. Konstverk skapades av tempel. Väggmålningarna verkar vara för den övre samhällsklassen medan skulpturer skapades för allmän användning i tempel och religiös användning i privata hem. Romarriket använde sina konstverk som dekorationer, propaganda i mer sällsynta fall religiösa syfte. De var oftast skapade av de från högre samhällsklass för att sedan uppskattas av högre samhällsklass. Även i detta fall så är undantaget från Pompeji där användningen var av religiösa syften i tempel och privata hem.

För att sammanfatta analysen, representationerna av gudinnan i dessa två kulturer kan sammanfattas till symbolisk och estetisk användning. Egyptierna använde gudinnan som en symbol och i mindre omfattning av estetiska orsaker. Romarna använde symboler för att beskriva gudinnan och kunde använda hennes skepnad i konstverk där det estetiska uttrycket var det centrala framför det religiösa. Det är svårare att avgöra varför dessa skillnader fanns. Det kan helt enkelt vara en kulturell skillnad i hur man såg på konstverk eller en religiös skillnad till hur man skulle framföra en gudom i konstnärlig form. Båda av dessa kulturer har lämnat kvar enastående konstnärliga verk och dessa konstverk av Isis är bara några få av många konstverk som skulle kunna föra samman dessa två olika kulturer.

Källförteckning

Internetkällor

Atsma, Aaron J. *f41.1 Io, Nile & Isis*, Freskomålning från Pompeji,

<http://www.theoi.com/Gallery/F41.1.html> (hämtat 18 mars 2018)

Isidorus, *Hymns to Isis*, http://www.attalus.org/poetry/isis_hymns.html (Hämtat 23 februari 2018)

J. Michael Padgett, *New Acquisition: Bust of Isis*, Princeton's University Art Museum, <http://artmuseum.princeton.edu/story/new-acquisition-bust-isis> (hämtat 15 februari 2018)

Kunsthistorisches Museum Wien, *Isis*, <http://www.khm.at/objektdb/detail/50667/> (hämtat 6 mars 2018)

Lie, Henry och Feldman, Marian, *Statuettes of Isis and the Horuschild*, Harvard art Museum, <https://www.harvardartmuseums.org/art/303606> (hämtat 15 februari 2018)

Musei Capitolini, *Statue of Isis*,

http://www.museicapitolini.org/en/percorsi/percorsi_per_sale/palazzo_nuovo/sala_del_gladiatore/statua_di_iside (hämtat 13 mars 2018)

Nationalencyklopedin, *Horus*, <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/horus> (hämtat 2018-11-16)

Nationalencyklopedin, *Io*, <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/io> (hämtat 2018-11-16)

Nationalencyklopedin, *Isis*, <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/isis> (hämtat 2018-10-29)

Nationalencyklopedin, *Osiris*, <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/osiris> (hämtat 2018-11-16)

Nationalencyklopedin, *Pompeji*, <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/pompeji> (hämtat 2018-10-29)

Petit Palais, *Isis-Aphrodite*, <http://parismuseescollections.paris.fr/fr/petit-palais/oeuvres/isis-aphrodite#infos-principales> (hämtat 2018-10-29)

The Israel Museum. *Aphrodite-Isis*, <http://www.imj.org.il/en/collections/506854> (hämtat 27 Februari 2018)

The J.Paul Getty Museum, *Panel with Painted Image of Isis*,

<http://www.getty.edu/art/collection/objects/7146/unknown-maker-panel-with-painted-image-of-isis-romano-egyptian-ad-100-200/?objectid=undefined> (hämtat 18 mars 2018)

The Metropolitan Museum of Art, *Figurine of Isis-Aphrodite*,
<https://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/1991.76/> (hämtat 16 februari 2018)

The Metropolitan Museum of Art, *Isis and Horus*,
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/545969> (hämtat 15 Februari 2018)

The Walters art Museum, *Isis-Fortuna*, <http://art.thewalters.org/detail/40870/isis-fortuna-3/>
(hämtat 13 Mars 2018)

University College London, *Sety I Menmaatre (Sethos I)* , 2012,
<http://www.ucl.ac.uk/museums-static/digitalegypt/chronology/setyi.html> (hämtat 28 Februari 2018)

Wentt, Christa, *Isis Suckling Horus Statuette*, John Hopkins Archaeological Museum,
<http://archaeologicalmuseum.jhu.edu/other-stories/symposium-2013-2/isis-suckling-horus-statuettes/> (hämtat 16 februari 2018)

Zaki, Gihane. *The Temples of Philae*, Helwan University, Lumina-Abbas Khalil, Arab Republic of Egypt, 2012, <http://www.asramesseum.org/medias/files/philae-an.pdf>, (hämtat 5 Mars 2018)

Tryckta källor

Boström, Hans-Olof, *Panofsky och ikonologin*, Karlstad University Press, Karlstad, 2004

Friedlander, Walter J., *Golden Wand of Medicine: A History of the Caduceus Symbol in Medicine* (Contributions in medical studies, no. 35) [Elektronisk resurs], Praeger, 1992

Frankfort, H. 'On Egyptian Art', *The Journal of Egyptian Archaeology*, vol. 18/no. 1/2, (1932)

Hart, G. 2005, *The Routledge dictionary of Egyptian gods and goddesses*, 2nd edn, Routledge, London; New York.

Hartwig, Melinda K., *A Companion to Ancient Egyptian Art*, Wiley, 2015

Heyob, Sharon Kelly, *The cult of Isis among women in the Graeco-Roman world*, Brill, Leiden, 1975

Hill, Marsha "Recent Acquisitions: A Selection, 1990–1991": *The Metropolitan Museum of Art Bulletin*", v. 49, no. 2 (Fall, 1991)

Hoffmeier, James Karl, *Akhenaten and the origins of monotheism*, Oxford University Press, Oxford, 2015

Kjørup, Søren, *Människovetenskaperna: problem och traditioner i humanioras vetenskapsteori*, 2., [rev. och uppdaterade] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2009

Kockelmann, Holger, *Praising the goddess: a comparative and annotated re-edition of six Demotic hymns and praises addressed to Isis*, de Gruyter, Berlin [u.a.], 2008

Littleton, C. Scott. Gods, goddesses, and mythology, volume 6, New York: Marshall Cavendish, 2005

Marcovich, Miroslav, *Studies in Graeco-Roman religions and Gnosticism*, Brill, Leiden, 1988

Panofsky, Erwin, *Meaning in the visual arts: papers in and on art history*, Doubleday, Garden City, N.Y., 1955

Salisbury, Joyce E., *Encyclopedia of women in the ancient world*, ABC-Clío, Oxford, 2001

Stančo, L. 2015; 2013; *Greek Gods in the East: Hellenistic iconographic schemes in Central Asia*, Charles University in Prague, Karolinum Press, Prague.

Swetnam-Burland, Molly, *Egypt in Italy: visions of Egypt in Roman imperial culture*, Cambridge University Press, New York, NY, 2015

Takács, Sarolta A., *Isis and Sarapis in the Roman world*, Brill, Leiden, 1994

Teissier, Beatrice, *Egyptian iconography on Syro-Palestinian cylinder seals of the Middle Bronze Age*, University Press, Based on thesis (D.Phil.) -- University of Oxford, 1989., Fribourg, Switzerland, 1996

Wilkinson, Richard H., *The complete gods and goddesses of ancient Egypt*, Thames & Hudson, New York, 2003

Bildförteckning

Freskomålning av Isis och Io från Pompeji. Är lokaliserad på Museo Archeologico Nazionale di Napoli. [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pompeii - Temple of Isis - Io and Isis - MAN.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pompeii_-_Temple_of_Isis_-_Io_and_Isis_-_MAN.jpg) , (hämtat 4 april 2018)

Isis-Afrodite på Petit Palais, Fotograf alias: Sailko, [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Egitto romano, iside-afrodite, 190-310 dc. ca.JPG](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Egitto_romano,_iside-afrodite,_190-310_dc._ca.JPG) (hämtat 3 april 2018)

Isis –Fortuna på Museo Archeologico Nazionale di Napoli. Fotograf: Marie-Lan Nguyen. [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fortuna Isis MAN Napoli Inv6368.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fortuna_Isis_MAN_Napoli_Inv6368.jpg) (hämtat 3 april 2018)

Isis och Horus på Harvards Art Museum (bild från Harvards art museums hemsida), <https://www.harvardartmuseums.org/art/303606>

Isis på Kunsthistorisches Museum Wien, Kunsthistorisches Museum Wien, Bild från deras hemsida <https://www.khm.at/objektdb/detail/50667/> (hämtat 1 september 2018)

Isis och Sethos I, Relief från Osiris kapellet i Abydos templet,

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Abydos_Tempelrelief_Sethos_I_20.JPG (hämtat 3 april 2018)

Muralmålning av Gudinnan Isis, (Bild från wikimedia),

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:%C3%84gyptischer_Maler_um_1360_v._Chr._001.jpg (hämtat 21 Mars 2018)

Museo Archeologico Nazionale di Napoli (bild från Wikimedia), *Isis-Fortuna*,

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fortuna_Isis_MAN_Napoli_Inv6368.jpg (hämtat 7 Mars 2018)

Museo Archeologico Nazionale di Napoli, Utställningen (Tempel of Isis), *Isis* (bild),

<https://www.museoarcheologiconapoli.it/en/room-and-sections-of-the-exhibition/temple-of-isis/> (hämtat 2 Mars 2018)

Panel av Isis, från Getty Villa, Los Angeles

<http://www.getty.edu/art/collection/objects/7146/unknown-maker-panel-with-painted-image-of-isis-romano-egyptian-ad-100-200/?objectid=undefined> (hämtat 4 april 2018)

Relief av Seti I, Abydos Templet, Egypt. (Hämtat 20 oktober 2019)

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Seti_I,_Isis_and_Horus,_Abydos,_Egypt.jpg

Skulptur av Isis-Afrodite, Metropolitan Museum of Art, Figure of Isis-Aphrodite,

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/544919> (hämtat 3 April 2018)

Virgin and Child, Sinai i Egypten,

https://en.wikipedia.org/wiki/File:Mary_%26_Child_Icon_Sinai_6th_century.jpg (hämtat 11 maj 2018)